

CONSTANTIN LUPEANU

INTRE CER ȘI PĂMÂNT

- fragmente -

PROLOG

În dimineața zilei de duminică, 29 Ianuarie 1989, soneria de la poarta Ambasadei României din Bangkok – Thailanda, a răsunat de două ori, prelung, semn că persoana care o mînuise era o fire voluntară.

Mă aflam singur în toată clădirea și m-am grăbit să deschid. Cei doi agenți economici îmi ceruseră permisiunea să petreacă o zi la Pattaya, în Golful Thailandeii, împreună cu soțiile, prietene nedespărțite. Șoferul și secretara plecaseră la cumpărături. Eu în zilele de sărbătoare ieșeam rareori din incinta ambasadei, spre bucuria subalternilor. Eram șeful misiunii diplomatice române și îmi împărțeam timpul între urmărirea situației politice mondiale în acel an tensionat și meciurile de tenis, fiindcă activitatea umerous nu-mi lua mult timp, relațiile umerous aproape că nu existau, limitându-se la export românesc de țesuturi, rulmenți și îngrășăminte chimice, și acelea date pe mai nimic.

Am deschis larg poarta. În fața mea se afla o europeană trecută de cincizeci de ani.

– Bună ziua! A rostit și a continuat să vorbească într-o curată limbă românească: Pot să duc mașina în curte?

Am acceptat fără să solicit alte detalii. Conducea o Mazda 969. După ce a parcat, a coborât din mașină cu un pachet umerous sub braț și în mână cu un coș cu fructe – obicei thailandez. În mijloc se lăfăia un durian, care mie îmi plăcea foarte mult, de jur împrejur fiind aranjate câteva mango, lizhi și mandarine.

– Sunt Anica Smeu, s-a recomandat, după ce am intrat în salon. Aici, în Thailanda, sunt cunoscută drept Sumalee Wajanassaontorn, iar nu demult m-am înregimentat sub umerou umerous ca Wani Ratana Kanya, adică Fecioara Rostirii Nestemate.

– Bine ați venit pe pământul României, Wani Ratana Kanya, am salutat-o, împreunându-mi palmele după obiceiul locului și înclinându-mă respectuos.

– Sunt deci româncă. Am aici cartea vieții mele și de aceea am venit, să v-o încredințez.

Mi-a întins pachetul de sub braț, apoi mi-a oferit în dar coșul cu fructe. Am stat de vorbă aproape o oră. Anica Smeu mi-a lăsat o impresie profundă. Mă rugase să public mauscrisul sub semnătura mea sau sub un nume umerou, iar dacă lucrul acesta nu era posibil, să-l depun la Biblioteca Academiei. Va fi descoperit peste ani. Ea urma să se retragă umerous din viața profană... I-am promis că îi voi îndeplini dorința, însă am cerut răgaz de câteva săptămâni, pentru a citi și eu cartea.

Mi-o amintesc și azi. Potrivită de statură, suplă, cu ochi verzi, inteligenți și chip armonios, încadrat de păr șaten spre blond, tăiat scurt și coafat proaspăt. Purta o bluză verde cu inserțiuni de negru, cu mâneci lungi și o fustă lungă până în pământ, ambele din mătase thai. Cele câteva bijuterii aveau darul să-I sublinieze feminitatea, finețea trupului și a spiritului.

În umerou, Anica Smeu trăiește într-un umerou pierdut în junglă, spre partea de nord a Thailandeii, aproape de Triunghiul de Aur. Înainte de a pleca din Bangkok, mi-a dat adresa templului și mi-a cerut coordonatele mele din țară, rugându-mă să îi scriu numai dacă va fi umerous necesar. Prefera să mă caute ea, dacă ar mai fi avut ceva de adăugat. Am căzut de umerou. Am promis că nu îi voi întrerupe sub nici un motiv meditația.

Ofer cititorilor însemnarea unor fapte trăite de autoare în comuna Mungași, județul Dolj, în urmă cu o jumătate de secol.

Bangkok, 1 August 1990

Ambasador Constantin Lupeanu

Pe calea întoarsă, până acasă, nevasta îi povesti din nou despre Marta. El ascultă fără să zică nimic și ea se minună de tăcerea lui.

– Bine. Bine, zise, vezi să fie bine.

„De trei ori ‘bine’“, își zise femeia. „ce-o fi cu el, pare mai larg la suflet, mai ușor de înduplecat!“ Și câte îndurase cu el în tinerețe! Era colțos și dur, fără a fi rău, însă îl simțea în orice moment gata să sară la luptă, neîncrezător în nimeni, atent la orice vorbă cu mai multe sensuri. Plătea răului cu răul și binelui îi răspundea prin bine. El însuși nu făcea rău, însă când era atacat, nu se lăsa până nu-și călca adversarul la pământ. În zadar îi explicase ea pe îndelete că în cărțile sfinte scrie să fii bun orice s-ar întâmpla și să întorci și obrazul celălalt în cazul în care cineva te-a scuipat pe obraz, cu alte cuvinte să lași să treacă de la tine. El nu înțelegea și de multe ori se certau sau se întorceau acasă de pe la nunți și petreceri supărați rău unul pe altul: ea că n-a fost ascultată, el că nu e înțeles. Sălta sângele în el când cineva îi adresa vreo vorbă nepotrivită. Ori de câte ori întâlnea nedreptatea, nu stătea la discuții. Sărea ca ars, lovea și abia după aceea se răstea: „Să nu mai faci una ca asta, că nu se cade!“ Era temut în sat. Până spre patruzeci de ani, sărea la bătaie la horă, amestecându-se cu flăcăii, cu tinerii cărora abia le mijea mustața, care se băteau pe câte vreo fată. Dă-mi mă, mie ciomagul tău, că tu nu știi să dai, și trecea de partea câte unui năpăstuit. Sau, când se întâmpla o luptă de proporții, sărea la un gard și avea atâta putere în brațe, încât scotea din pământ câte un par și învârtea arma aceea improvizată ca pe un buzdugan. Știa cum și unde să lovească și cu toate că el câștiga bătăliile de câte ori se avânta în luptă, nu betegise pe nimeni. Cu timpul, își comandase o bătă de lemn și îl pusese pe fierarul Lisandru să-i prindă la capăt un mașon de fier. Apoi era de ajuns să sară în picioare și să ridice bâta deasupra capului, că se făcea gol în jurul lui.

Acesta era Filip al ei, om mândru și drept, stimat în tot satul. Fiindcă se întâmpla că, după încăierare, cei loviți veneau și-și cereau iertare sau recunoșteau că ei porniseră pricina.

Natalia se uită la el și zâmbi, în sinea ei zicându-și că Filip începea să îmbătrânească, domolindu-se.

Anica îi aștepta nerăbdătoare. Se întorsese Marta și o luase de mână, ducând-o spre portița din spate a grădinii, să i-o prezinte mai repede tatălui ei.

– Tăticule, ea e Marta!

– Bună ziua și bine v-ați întors! vorbi doctorița.

– Bine v-am găsit. Mi-a spus Gica despre dumneavoastră. Până se termină războiul, rămâneți la noi.

– Am să vă plătesc. Am cu ce.

– Eu sunt negustor și îmi plac lucrurile clare. O să socotim împreună cam cât ne-ați datoră. Sunt de acord să plătiți. Nici noi n-o ducem ușor, cu toate că eu câștig binișor. Dar am de gând să-mi ridic copiii, să nu rămână cu picioarele în glodul de aici.

– Satul e frumos.

– Satul e frumos, dar să vii în el învățător sau doctor sau mai știu eu ce.

– Aveți dreptate. Vă plătesc pe un an înainte.

– Eu zic că o să fie de-ajuns pe șase luni, până după Crăciun. Și am să vă spun cum socotesc eu și ce iau în calcul.

Filip Smeu se puse să înșire cifre, adunându-le cu repeziciune, pentru a face totalul pe o lună. Reluă calculele, neomițând nimic din ce spusese înainte. Marta îl asculta uimită de felul precis în care se exprima.

– Sunt de acord, preciză.

– Putem intra în casă și așternem totul pe hârtie.

– Nu e nevoie. Eu aș rămâne oricum, dar văd că nu-mi pretindenți mai nimic, deși m-ați amenințat mai înainte că sunteți negustor!

– Negustorii adevărați nu iau pielea de pe om. De la începutul începuturilor, trebuie să fi fost o

brânșă utilă oamenilor.

– Și astăzi.

– Și astăzi. Păi eu ce sunt? Dacă n-aș fi util, nu m-ar lua nimeni în seamă, acolo, pe caldarâmul Bucureștiului, și m-aș întoarce acasă. Dar se vede treaba că nu fac degeaba umbră pământului.

S-au îndreptat spre prispă, discutând ca niște oameni care se cunosc de mult. Gica dispăruse, să aștearnă masa. Se sculase cu noaptea-n cap și gătise pe pirostria, în bucătăria de vară. Cu o zi înainte făcuse pâine în țest, pâine mare cât roata carului, umflată și rumenă, de ziceai că e soarele de pe cer, și turtă, o specialitate care îi plăcea lui Filip, din amestec de mălai și făină. În spuză, copiilor le prăjea întotdeauna azimă, înainte și după ce băga sub țestul greu de pământ aluatul întins pe cârpătorul, de lemn, dantelat pe margine ca o floare nemaivăzută. În nici o jumătate de oră, masa fusese întinsă, cu ajutorul Anicăi. Marta vroise să pună și ea mâna, dar fusese refuzată. Astăzi era socotită oaspete.

La masă, Filip se dovedi cel mai înfometat. Începură cu brânză și ceapă verde, la care băură câte o ceașcă de țuică aburindă, păstrată în pivniță din toamna trecută. Sorbiră ciorbă de lobodă, deasă, cu jumări stinse în ea. Urmă pui fript, alături de cartofi noi – bile rumenite în untură, care se topeau în gură, fiindcă untura nu-i întârea, ca uleiul, ci îi făcea pufoși și catifelăți. În mijlocul mesei trona castronul cu mujdei de usturoi și Martei îi sclipeau ochii de plăcere. Iar lângă acesta se afla un alt castron, cu salată de legume din propria grădină: roșii, ardei, castraveți. Băură vin ușor, „de buturugă“ și deși nu produceau mult, Gica făcea în așa fel încât rămânea și pentru vară. Vinul fu turnat în pahare. Copiilor le puseră în cești mici, ca cele din care cei mari băuseră țuică. Câte o ceașcă de fiecare, inclusiv Anica. Marta vroise să o treacă în rândul oamenilor mari.

– Anica? se miră tatăl. Fata mea nu bea!

Fermitatea replicii încheie intervenția. Fata lăsă ochii în jos.

Într-adevăr, nu bea, dar i-ar fi plăcut să fie socotită om mare și nu ținută la același nivel cu frații ei mai mici.

Mâncară încet, întrerupându-se unii pe alții, întrecându-se să-i prezinte noului venit evenimentele satului. Dar câte nu-i povestiră. Informațiile curgeau de-a valma: fapte esențiale de viață, nașteri și nunți și mai ales morți, într-o epocă dominată de sinistrul cuvânt – război, apoi întâmplări de ale copilăriei, cum bătuseră băieții diverși opozanți în jocul „de-a purceaua“ – o buturugă sau o bucată de lemn de mărimea unui ou de rață; „purceaua“ în fapt, este împinsă spre o groapă, „cocină“, de o echipă, în timp ce echipa adversă apără „cocina“, ajutând „purceaua“ să scape. Joc simplu, pentru copii de țărani, însă insufliând spiritul luptei cu viața. Filip era bucuros că fiii săi se descurcau. I-ar fi displicut să-i știe blegi, neîntreprinzători. Îi creștea inima privind-i, așa obișnuia să spună.

– Îmi crește inima, uitându-mă la voi!

7

Anica vorbise și ea la început, mai ales despre ea și Marta. curând, veselia i se topi de pe chip și rămase sobră, reținută. „Ce-ar fi“, îi trecuse așa un gând prin cap, privind-și tatăl și privind-i pe toți ai ei, „ce-ar fi să treacă acum un aeroplan, un bombardier dușman și să arunce o bombă peste sat, chiar deasupra casei noastre? Ce s-ar alege din noi? În locul casei ar rămâne o gaură ca un crater de vulcan și în părți lavă din trupurile și din sângele nostru. Tăticul a scăpat din Rusia, s-a întors teafăr tocmai de lângă Odesa, s-a întors la noi, și-a reluat munca și uite acum, în clipa asta, să se abată o aeronavă a morții...“ Își aminti că ea și tatăl ei mai trecuseră o dată pe lângă moarte, mai exact tatăl, în fața ei, spectator fără voie. Avea vreo doisprezece-treisprezece ani și într-o zi de iarnă o pornise de acasă împreună cu tatăl, înspre casa unchiului Ioniță. Tatăl plănuse să nu străbată satul, ci să o ia pe scurtătură, peste câmpul acoperit de un strat subțire de zăpadă, pentru a-și bucura ochii, fiindcă la oraș zăpada era întinată de roțile vehiculelor și de pașii nenumărați ai mulțimii. Cărarea pe care apucaseră mergea de-a lungul Gemărtăluului, pe malul drept, dinspre câmpie și, în dreptul casei fratelui, Filip Smeu hotărâse să treacă râul înghețat, pentru a nu ocoli până la podul de la Gaia.

– Trec eu întâi, spusese. Dacă mă ține gheața, tu vii fără dureri de cap.

– Bine, șoptise ea, cu inima îndoită.

Avusese dintr-odată sentimentul pericolului.

– Ți-e frică? întrebuse tatăl.

– Da, rostise calm. Fii atent, tătucule!

Tatăl se lăsase cu grijă pe malul abrupt și înghețat, ținându-se de arbuști – sălciiș și salcâmi. Pusese piciorul drept pe gheață. Apăsase. Gheața rezista. Înaintase, sprijinindu-se pe piciorul drept și ținându-se încă de un arbust pe care îl trăsesese cu totul peste rîu. Nu se întâmplase nimic.

– Gata! spusese și dăduse drumul aceluia arbust.

Iar când să facă pasul următor, gheața pocnise scurt și se crăpase de-a lungul și de-a latul râului, în mai multe direcții, apoi bucata pe care se afla el se răsucise, scăpându-i de sub picioare și scufundându-l în apă.

Pe mal, Anica își dusese pumnii la gură. Pârâitul acela al gheții îl auzise amplificat, tare și dur, ca un adevărat cataclism cosmic. Se uita cum bărbatul acela mare și puternic cât un munte se scufunda în apă și dădea din mâini, însă șuvoiul apei scăpată din marginea gheții și sloiurile din jurul lui îl incomodau.

– Ce stai! îi strigase, certând-o. Întinde-mi un băț, o creangă, ceva!

Nu-și dăduse seama. Era încă năucită de cele întâmplate și o frământa gândul că ea parcă presimțise ce avea să se întâmple. Abia la al doilea strigăt al tatălui se pusese în mișcare. Se lăsase cu toată puterea peste trupul tânăr al salciei din fața ei, până când acesta ajunsese deasupra apei. Dintr-o zvâcnire, tatăl sărise pe mal, apa șiroind din el cu putere ca torențele de primăvară revărsate de pe înălțimi. Era îmbrăcat în costum și într-un palton din stofă groasă. Anica întinsese mâinile, să ajute la trecerea apei spre pământ. Tatăl o privise și zâmbise. Necazul trecuse. Nu mai era supărat. Anica îi văzu chipul îmbujorat de frig, înfrumusețat de zâmbetul dragostei.

– Lasă! Hai să fugim, o îndemnase. Poți să fugi?

– Și-ncă cum!

Fugiseră până la podul de lemn, pe care se jucaseră puțin, bătând tare cu pantofii în el, ea sărind pe loc, ca un mânz, și mai departe, pe șosea, până la casa unchiului Ioniță.

– Îți amintești când s-a spart gheața, pe Gemărtăului, în drum spre unchiul Ioniță? întrebă ea brusc.

– Știu. A fost vina mea, recunosc Filip. Trebuia mers până la pod. Leneșul mai mult aleargă. Iar noi am alergat de-a binelea! încheie, moralizator.

Cuvintele tatălui avură darul de a înlătura gândurile rele ale tinerei fete. Râse.

– Te băgaseși sub cergă, în pat la unchiul, și beai țuică fiartă și ziceai că meritai băutura, fiindcă luptaseși cu apa și cu sloiurile de gheață!

– Și ce mai ziceam?

– Că sunt înțeleaptă!

– Nu cred!

– Ba uite că așa ai spus!

Filip se uită la ea cu mândrie și ochii i se făcură apoși, de-ai fi crezut că îi curg lacrimile. În realitate, nu stătea să plângă. Așa era el. Pe cât fusese de îndrăzneț în tinerețe, preluând vitejia moșului său, pandurul Ioniță Smeu, pe cât era de puternic și de echilibrat la anii maturității, pe atât era de impresionabil, cu o mare intensitate, în momente intime, legate de familia sa.

Marta lăsă furculița în farfurie.

– Fetița dumneavoastră este plină de calități și nu numai eu spun asta, dar a observat lumea din sat cât de pricepută și matură este, cu o putere de judecată surprinzătoare, zise, dând din mâini, pentru a da mai mare greutate cuvintelor, în fapt, plimbându-și-le pe deasupra mesei, răsucindu-le ca într-un dans oriental. Cred că își va risipi abilitatea, darul cu care s-a născut, dacă nu va merge mai departe, la o facultate. Eu o îndemn și am s-o ajut să facă medicina.

– Marta! o certă Anica.

– Să facă facultatea care-i place ei. Cartea te face om mare și bun, sublinie mama.

– Eu și... mai mult îndemnat de nevastă, e drept... credem că e bine ca toți copiii noștri să învețe

carte. Nu știu dacă vom avea noi atâția bani să-i ținem prin școli.

– Poate că vor veni vremuri mai bune, zise Marta.

– Vreau și eu la școală, la Craiova! ceru Ștefan.

– Învăț tu bine și te duc direct la București!

– Amândoi băieții mi-au luat premiu... îi lăudă mama.

– Știu, dragi tatei! Să nu uitați cartea. Cât drespre Anica, la anul termină și dacă nu vor fi cine știe ce opreliști...

– N-or să fie, anticipă Marta. O vom ajuta. În primul rând depinde de ea.

– În primul și-n primul rând că eu vreau. O să stau împreună cu Marta...

– Și o să plătești chirie! zise Lelu.

Izbucniră în râs. Așa era. Dacă Marta o ținea în gazdă pe viitoarea studentă în medicină, le venea lor rându-l să plătească.

– ...Nu știu dacă o să fiu capabilă!

– Capabilă? Vei fi o studentă ambițioasă și cu practică medicală.

Lelu o întrebă de ce se făcuse medic.

– Tu ce crezi? răspunse Marta și ochii îi luciră.

Lelu lăsă capul în jos, incapabil să găsească un răspuns.

– Uite, am să-ți spun. Pentru că iubesc oamenii și ca medic le pot fi de folos. Și fiindcă tatăl meu a murit de tânăr, de inimă, fără să fi știut că avea în el această boală.

– Hai să mâncăm! îi îndemnă Gica.

– Eu aproape că m-am săturat! zise Marta.

– Mâncați tot, glumi Filip. Nimic să nu rămână pe masă!

– „Mâncați tot“ zise regele! spuse Ștefan, rostind primele cuvinte rar, cu voce groasă.

– Ce spui? se miră Marta.

– E o poveste, răspunse Anica.

– Ce poveste?

– A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi nu s-ar povesti, începu Filip.

– La masă, Filipe? îi reproșă Gica.

– De ce să ne grăbim? Mâncăm tot, dar încet. Cine îmi toarnă un pahar cu vin? Să vă spun povestea?

– Daaaa! rostră în cor Ștefan și Lelu, dar și Anica și Marta.

– A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi fost, nu v-aș povesti, interveni Filip. Demult, pe când craii și regii erau buni și drepti, umblau prin țară travestiți, să nu fie recunoscuți și să poată afla viața adevărată a supușilor lor. Vedeau și bune și rele, apoi se întorceau la palat și mai scurtau de câte un cap sfetnicii vicleni și puși pe strâns bogății, să fie de învățătură pentru cei care le luau locul. Ei, și iată că un asemenea rege, îmbrăcat în straie de țaran, păși într-o zi pe seară într-un sat îndepărtat, la care ajunsese străbătând ziua întregă un codru cu copaci înalți și deși, că îl cam luase cu frig la umbra groasă care se așternea pământului. Trecuse însă pădurea cu bine și bătuse la prima poartă a satului, cerând găzduire. Românul acela îi deschisese poarta și-l poftise înăuntru, spunându-i că-l primește cu dragă inimă. „– Femeie, gătește odaia de la drum pentru oaspetele nostru. Eu o să tai cocoșul și fă bine de-l pregătește repede, că drumețul acesta este răpus de oboseală!“ strigă el nevastei. „– Omule, nu te deranja“, ceru regele. „– Sunt un biet pribeag și mă duc în partea cealaltă a împărăției. Îmi ajunge dacă mă întind pe lada asta de pe prispă. Să-mi dai doar un sac gol să mă acopăr, că s-o lăsa frigul peste noapte.“ „Călătorule, dacă ai intrat la mine în bățatură și vrei să rămâi peste noapte, dă-mi ascultare. Eu te primesc așa cum se cuvine și cum ne e legea strămoșească.“ „– Dar vād că ești sărac și nu am de gând să-ți pricinuiesc necazuri. Bine, primesc să dorm în casă, dar nu tăia cocoșul. Câte găini ai?“ „– Mi-a mai rămas o găină și un cocoș. Stai liniștit, mă duc să-l prind.“ Regele îl prinse de mâneca hainei. „– Cum să-ți tai singurul cocoș pentru un necunoscut?“ „– Necunoscutul e oaspetele mei și te rog să mă ascuți, fiindcă în casă la mine eu sunt regele și nimeni nu-mi poruncește!“ Și așa a tăiat românul nostru cocoșul și l-a făcut ciorbă și friptură. A scos ultima sticlă cu țuică și ultima damigeană de vin, din

anul acela și le-a pus pe masă. Văzând regele că nu e de glumit, ce și-a zis? „Ia hai să mă desconspir, să-i spun eu cine sunt și de ce umblu travestit și să-i poruncesc să se oprească cu darurile, să nu rămână și mai sărac din pricina mea.“ Zis și făcut. Țăranul l-a privit pe sub sprâncene, cu neîncredere. Atunci regele a scos la iveală inelul cu sigiliul împărăției. Țăranul a căzut în genunchi, salutându-l așa cum se cuvenea. Între timp, nevasta a pus bucatele pe masă. „– Femeie“ a spus țăranul, „du-te tu la Nae al Zamfirei și cheamă-l să mă ajute să jupuim vițelul. Oaspetele acesta nu e un drumeț obișnuit, ci chiar Majestatea Sa Regele. Trebuie să-l omenim cum se cuvine.“ Femeia s-a înclinat și a dat să plece, însă regele a oprit-o. Credeți că țăranul nostru s-a lăsat? „– Majestate, veți fi regele țării acesteia, dar în casa mea eu sunt regele. Aici eu poruncesc!“ Femeia a plecat așa cum îi poruncise bărbatul ei, regele s-a supus și s-a așternut la banchet care a ținut trei zile și trei nopți. Se zice că regele i-ar fi dat țăranului o pungă cu galbeni și mai târziu l-ar fi făcut mare demnitar. Nu știu dacă este adevărat și nici dacă țăranul a primit. Învățătura lui îmi place însă și la noi în casă așa este: cine vine ca oaspete, este primit cu voce bună și îndestulare, dar trebuie să se supună. În casa asta, eu sunt regele!

– Eu sunt regele! proclamă Lelu.

– Să fii rege în casat ta! îl muștrului mama.

– Ba eu sunt și vă poruncesc să nu mai mâncați nimic, trei zile și trei nopți! urmă băiatul și prinse să râdă de propria-i șotie.

– Regele Filip întâiu! proclamă Ștefan.

– Nu știam povestea! Mă gândesc că numai un neam de oameni liberi poate crea o asemenea pildă. Marta căzu pe gânduri.

Când încheiară și masa fu curățată, Gica aduse o tavă plină cu rahat de toate culorile și de toate formele, că era o încântare să privești. Băieții se repeziră să ia câte o bucată.

– Putem trece pe prisă, propuse Filip după un timp. E mai răcoare, adăugă.

Se ridică și o luă înainte. Prisa fusese eliberată de bagaje. În partea dinspre grădină, trecând peste obloanele pivniței, se afla o masă îngustă, așezată sub fereastra camerei, și două scaune. Filip se așeză pe scaunul dinspre grădină și o strigă pe Marta să i se alăture. Copiii rămăseseră în grădină. Gica și Anica trebăluiau între masă și bucătăria de vară, din curte. Marta se apropie și se așeză pe celălalt scaun. Stăteau cu spatele la perete, cu masa între ei. O vreme nu-și spuseră nimic.

– Am vești bune, începu el.

– Ce face... profesorul?

– Domnul Dr. Constantin Dogaru e bine. Am o scrisoare pentru dumneavoastră. Băgă mâna în buzunar, scoase un plic mic și i-l întinse. Ea îl vâra repede în buzunarul larg al rochiei. Trebuie să rămâneți ascunsă încă vreo câteva luni.

Rămăseră tăcuți. Când Anica veni la ei, Marta se ridică.

– Am băut prea mult și mă doare capul. M-aș odihni puțin.

Anica o privi, compătimitor.

– Oricum, începând din seara aceasta, vei dormi cu mine. Nu-i așa? întrebă, prinzându-i mâna.

– Dacă ai mei mă lasă...

– Dacă oaspetele te invită...

– Cine e rege? întrebă Anica.

– Tu! răspunse Marta.

– Oaspetele! răspunse Filip.

– Eu! strigă Lelu, cățărându-se din grădină pe balustrada de lemn a prispei.

Marta se duse în camera ei.

Duminicile și de marile sărbători, murgășenii lăsau munca la o parte. Îmbrăcați în ce aveau mai bun, se duceau dimineața să asculte slujba popii Nicolae. La prânz, femeile se întorceau acasă, iar bărbații se opreau la cârciumă, să afle ultimele noutăți și să prindă curaj de viață de la băuturile mai fine sau obișnuite, făcute prin partea locului sau aduse de la Vâlcea. Pe la ora cinci,

oamenii începeau să se adune în centru, în fața primăriei sau pe o livadă din fața cârciumii din Picăturile. Cârciumarii, uneori primarii, rar câteva familii din sat angajau câte un taraf de lăutari, aducându-i din satele mai de sus, din zona de dealuri, de la Bălcești și de mai încolo, unde se statorniciseră rudari, foști robi pe moșiile boierești ori mânăstirești.

Murgașul era sat de oameni gospodari, cu stare și cu pricepere în ale vieții, sat de negustori risipiți până pe dealurile Begăi și în Galațiul cel împeștriat cu marinari și cu târfe.

Așadar, Murgașul nu avea țigani și fără țigani se poate spune că nu avea lăutari. Iar când aveau nevoie de muzică, furnicile harnice din sat chemau bande din vecinătăți și se întâmpla să vină uneori două sau trei, mai să se la bătaie care să cânte întâi și unde. Dar murgășenii îi plăteau pe toți. Cel mai iubit lăutar, șef de bandă și gurist era Gică Chirea, țigan înalt și cu modestie la bani, virtuos local, care cânta cu un fir de păr în loc de arcuș și melodiile se revărsau bogate și rotunde, tânguioase și repezi, spre minunarea babelor, care plângeau și își făceau cruce, cu toate că îl știau de ani de zile, artist-scamator, omul viorii și care spre bătrânețe ajunsese să aibă o gaură la gât, pe locul Mărului lui Adam, după o operație care l-a lăsat fără glas, dar cu încă vreo cincisprezece ani de viață.

Și ce hore și sârbe se încingeau și ce chiote se ridicau în văzduh ca un clopot care oferea sonoritate melodiilor și glasurilor, încât se părea că bucuria însăși prindea contur și se revărsa cumva peste meleagurile acelea. În fapt, era o zi de sărbătoare, altfel zis, zi de meritată odihnă pentru o comunitate supusă muncii de luni până sâmbăta, fără întrerupere, singurul răgaz fiind cel al nopții, și aceea scurtă, de vară. Biserica, crâșma și hora – iată cei trei piloni ai satului în zilele de sărbătoare. Biserica, crâșma și hora – locuri de întărire a virtuții, a unității, a conștiinței obârșiei comune. Biserica, crâșma și hora – instituții în care se scurgeau anii oamenilor acestora, pornind de la botez, într-un periplu ciudat, de viață, cu absența uneia sau alteia dintre laturi, în anumite perioade, însă a căror prezență era obligatorie, lăsându-și pecetea asupra lor, mai puternică ori mai pală, în funcție de temperamentul, de înclinațiile, de circumstanțele vieții fiecăruia. Nu aveau cine știe ce opțiuni sau convingeri religioase. Biserica o inventaseră strămoșii și acolo se petrecea botezul sau intrarea oficială printre oameni, primind un nume, acolo se cununau, punând bazele familiei, și acolo erau duși înainte de despărțirea finală de sat, de lume. Se mai adunau acolo de sărbători și mai ales de Sfânta Maria, de hramul bisericii, într-o maximă colectivitate, încât numai penelul unui mare pictor lipsea să prindă în culori ceea ce ochii și memoria afectivă a mii de murgășeni immortalizau cu aviditate – o masă câmpenească. Altfel, ei aveau sângele iute al strămoșilor lor daci, erau oameni liberi și se păstrau independenți și chiar dacă duminica dimineața se aflau la biserică, seara în sat la horă, săreau adesea la bătaie cu bățele, din te-miri-ce. Nimic din atitudinea creștinească a supușeniei și a întoarcerii obrazului. Mai degrabă „întorceau pe dos obrazul împrișinatului“.

Și dacă în zilele obișnuite de duminică oamenii mai lipseau de la una sau alta dintre activități și cu precizie absentau de la prima, lăsând-o pe seama babelor, a celor pândiți de nenorociri sau atinși de betșuguri, și care își găseau o alinare în preceptele străvechi, dacă băutura, mai cu seamă toamna, aveau ei înșiși, neamurile și vecinii, hora era obligatorie. Hora era un spectacol total, în care absolut întreaga suflare a satului își putea afla locul: copii, tineri și maturi. Dar veneau și bătrânii care își aminteau de tinerețe, dar ce spun eu, ei comentau spectacolul și uneori încingeau câte o „horă bătrânească“, horă mare, în ritm lent, dar cu o ordine anumită a pașilor, cu răsuciri savante, inventate parcă anume pentru a nu fi reținute ușor de cei tineri și pentru a le da de înțeles că, „e-he-hei!“, lucru mare bătrânețea, nu oricine se pricepe la ea și birul care trebuie plătit e viața, ca într-o înțelegere cu Lucifer.

Se dusesse vestea horelor din Murgaș. Veneau lăutari dintre cei mai vestiți și veneau tineri și tinere din satele din jur. Sat mare și bogat, Murgașul devenise un fel de centru etnografic, nevalidat de autorități, însă susținut de viață. Unii îi ziceau Micul Paris. Și câtă bogăție de lume se revărsa pe uliți, spre locul faptei, casele rămânând goale, în seama cîinilor și a fricii. Doar „frica păzește

via!“

Acum însă era război. Satul se împutinase. Și nici sărbătorile nu mai erau cele dinainte.

20 iulie 1944, ziua de Sfântul Ilie s-a arătat încă din zori a fi o splendidă zi de vară olteană, cu cer înalt, soare crâncen, fără a fi pârjolitor și un vânt parcă abia stârmit, numai bun să sărute fețele transpirate ale celor prinși în horă. Se șoptea că măcelul se apropia de ținuturile lor. Ei, și? „Niciodată nu fu ca să nu fie cumva“, vorba unei bătrâne făcuse ocolul satului. Vorbă de om optimist și învățat cu viața. Ei, și? Se apropia războiul și se ducea până la urmă ca orice blestem. Ei rămâneau pe loc.

Filip Smeu venise acasă din negustoriile lui pentru ducerea grâului în hambar și venise pentru sărbătoarea aceasta a lumii lui Cuptor. Îi plăcea ca de sărbătoarea toii să fie cu ai săi, să respire aerul curat din satul natal și să scape vreo zece zile de canicula bucureșteană. În ajun, copiii culseseră iarbă, foi de porumb și lăstari de floarea soarelui, pentru ca vaca să aibă ce mânca. În dimineața aceea dormiseră pe săturate.

– Voi chiar nu aveți de gând să vă sculați? răsunase vocea a mamei. Intrase în cameră și îi zgâlțâise pe băieți. Soarele e sus pe cer. Duceți și voi vaca măcar prin grădină, să mestece câteva smocuri de iarbă proaspătă.

– Păi am cules de toate!

– Ați cules! Ajunge atâta lenevie!

Băieții se sculară mormăind, nemulțumiți. Se spălară, turnându-și apă unul altuia, apoi mâncară pâine cu unt galben ca șofranul și băură lapte dulce. Ștefan plecă direct spre grajd și scoase vaca pe un petec de livadă, dincolo de fundul curții, în timp ce Lelu își făcuse de lucru prin grădină, parcă urmărind ceva – un fel de protest al său la înțelegerea anterioară: strânsul ierbii, pentru ca în ziua sortită sărbătorii să scape definitiv de calvarul de a se scula devreme și a bate kilometri dus și întors cu vaca la păscut. Avea în el un acut simț al dreptății, care i-a rămas intact peste ani. Ștefan știa să treacă cu vederea peste anumite momente, era dispus compromisurilor, într-o sortire diplomatică, deși suferea în el când cei dragi lui nu își țineau cuvântul, fie și în lucruri de nimic.

Filip ieșise în sat. Să afle pulsul vieții, să-și întâlnească prieteni de tinerețe. Se întoarse abia la amiază. Ziua trecuse nedorit de repede, Anica și Marta pregătindu-și toaletele – rochiile ușoare de vară.

Mâncară pe îndelete. Masa sărbătorească fusese întinsă în prispa casei – ca într-un balcon de teatru, scena fiind pentru ei oglinda și, în parte, ulița satului. Treceau oameni grăbiți: urma hora.

Băieții, nerăbdători, o luară înaintea. Erau curați și își pusese rădăcinile pe ei lucrurile noi aduse de tatăl lor din București. Erau mândri, ochii le străluceau. Mergeau țepeni, atenți dacă sunt priviți, jinduiți.

Petrecerea abia se închegea. Ici-colo se aflau câțiva oameni, nerăbdători, tineri abia ieșiți în lume. Și mai veniseră precupeții. Pentru că, pe orice vreme, la horă veneau artizani să vândă trompete din tablă, fluiere și naiuri; mingii din rășină strânsă în hârtie colorată, legate cu un elastic lung, pe care îl petreceai pe după degetul mijlociu pentru a le putea bate în palmă; păpuși dichisite lucrate.

Uneori, din Craiova venea un chinez, care vindea evantaie de hârtie și smee nemaivăzute și tot felul de jucării tăiate în hârtie, că îți era parcă milă să le atingi, atât erau de meșteșugit lucrate; mai ales un boboc de bujor, mare cât pumnul, cu tijă lungă și frunze prelungi, mai perfecte decât cele adevărate. Chinezul se pripășise aici venind din țara Genovevei de Brabant și se însurase cu o româncă zdravă, de trei ori cât el, căreia îi făcuse trei copii, două fete și un băiat.

– Voi ce sunteți, bă? le dădeau ghes unii.

– Olteni!

– Ba chinezi!

– Tata e chinez. noi suntem olteni!

Și mai apăreau munteni cu căruțele cu coviltir pline cu mere care umpleau locul cu mireasma lor și pere care țuie se topeau de cum le puneai pe limbă. Aceștia nu vindeau pe bani, ci pe grâu și pe porumb: măsura încărcată cu fructe, pe care o întorceai plină cu grâu sau porumb. Apoi halvițele și bomboanele de tot felul și în toate culorile pământului. Iar peste toate, Gore din Gaia, care sosea anume abia pe la mijlocul petrecerii, într-o șaretă trasă de o iapă slabă. Vindea înghețată și

lumea se îmbulzea în jurul lui. Nu-l interesau banii. Ținea lângă el un coș mare în care punea banii și cerea câte unui copil să-l aibă în grijă. Uneori dădea peste un suflet necinstiti, care băga în sân câteva hârtii de valoare mare. Lui nu-i păsa. Lua la întâmplare pe cel care-i cădea sub ochi sau alegea dintre cei care se ofereau să-l ajute. Ceea ce conta pentru Gaie era îmbulzeala satului la înghețata lui, bucuria pe care o simțea în ochii țăranilor, când le puneă în mâini cornetul învârfuit cu înghețata îngălbenită de unt și de ouă. Și mai avea un joc al lui. Termina hârdăul și dădea să plece.

– Gata, se termină!

Își strângea lucrurile, rânduia totul.

Oamenii insistau, îl rugau cu vorbă frumoasă. Unii scotoceau printre paiete puse din abundență în cupeu, pentru a ține răcoare.

– Vezi, bă, Gore, poate ți-a mai rămas vreo oală, acolo.

Când se pronunța cuvântul oală, se făcea că-și amintește.

– Na, că uitai! Așa e, mai am o oală. A pus-o nevastă-mea... și numea colțul respectiv. Se apleca într-acolo, scotocea și scotea la iveală o oală mare de lut, cu buza groasă. Asta mai e! De data aceasta spunea adevărul. Asta mai e și gata, repeta, în timp ce arăta oala ca pe un trofeu câștigat cu trudă.

Acesta era Gore de la Gaia, o atracție a horelor Murgășului, un țăran care a rămas sărac, fiindcă aceia care împlinesc ceva din plăcere nu adună arginți, ei se îmbogățesc altfel, înăuntrul lor, într-un fel în care cei mulți nu pot înțelege.

Ștefan și Lelu dădură ocol locului. Lăutarii cântau în gura cârciumii, dar numai să fie auziți, deoarece după fiecare cântec se opreau, își așterneau jos instrumentele, iar ei se risipeau, care în sală, la un pahar, care în spate, în livadă, sau mai încolo, printre mușuroaiele porumbului. Cei doi copii constatară că nu aveau ce să facă. Să încingă un joc, parcă nu le venea, în hainele acelea bune. Urcară prispa cârciumii și se cățără în colțul opus intrării. Vorbeau între ei, când un răcnet prelung îi făcu să sară jos și să fugă în spate. Cineva umblase la fântână. Vroise să slăboadă găleata după apă și își prinsese palma în cârligul care fixa lanțul. Cârligul intrase adânc, sfâșiindu-i carnea. Era Băcu, un flăcău întârziat, cu mintea cât a unui pui de găină. Altfel înalt și plăcut la înfățișare. Acum țipa și sărea în sus, învârtindu-se în cerc. Ținea sub burtă mâna făcută pumn, iar din când în când se oprea, o desfăcea și urla și mai tare, constatând că nu se vindeca, iar sângele șiroia puternic. După primele clipe de neliniște, lumea nu-l luă în seamă.

– Ce să fie, Băcu!

O exclamație suficientă pentru ca oamenii să-și vadă de ei. Lăutarii porniră o sârbă, tocmită de niște tineri. Încetul cu încetul, Băcu rămăsese singur. La un moment dat, se opri. Cum stătea cu capul în jos, chirchit, cu mâna sub burtă și sărea în cerc, ca un ied, azvârlindu-și picioarele înapoi, simțise că nu mai era obiectul atenției și se îndreptase, uitându-se cu mirare în jur. Ștefan și Lelu erau singurii martori ai suferinței lui.

– Te mai doare?

– Mai curge sângele?

Băcu își aminti de rană și desfăcu palma. Vederea sângelui îi smulse un nou răcnet. Atunci Ștefan își luă inima în dinți. Îl prinse de mână, îl trase până lângă fântână și îi turnă apă peste mână. Îl curăță cu grijă, însă continua curgă. Îl îndemnă să se ducă la felcer, să-i „coase“ mâna. Dar Băcu era îndărătnic. Atunci îi spuse lui Lelu să stea cuminte. Se hotărâse să-l conducă el. Băcu acceptă. Îi plăcea ca cineva să-i poarte de grijă. Bătură împreună drumul de la marginea satului, din Picături, și până la poarta felcerului. Lumea mergea la horă. Numai cei atinși direct de război rămâneau acasă. Unii ieșiseră la porți. Stăteau pe băncile de lemn de la intrarea în curți și se uitau cu jind la satul care se scurgea spre locul petrecerii. Le pieriseră în război soțul, băiatul sau vreun neam bun, însă viața era mai puternică. Oftau și îi binecuvântau pe cei fără necaz. Tot în curți rămâneau și cei care aveau pe câte cineva dus pe front. Aceștia nici măcar nu ieșeau în drum, dintr-un fel de superstiție de a nu amesteca bucuria horei cu teama din inimile lor. Le era frică să nu cumva să atragă nenorocirea prin voioșie prematură.

Și satul se scurgea spre vatra unde se ținea hora. Bâcu se oprea la fiecare pâlc de oameni:

– Mă duce Ștefan la felcer, că mi-am julit mâna!

Dacă era băgat în seamă, se apuca să povestească, încâlcit, ce i s-a întâmplat și cum prietenul lui era pe cale să-l salveze.

Pe Ștefan îl rușinau deseori opriri cu explicații ale lui Bâcu, însă într-un fel era mândru de inima lui bună; dinte toți cei aflați la horă, numai el sărise în ajutorul unei ființe lovite. Curând, se întâlnește cu ai lui: tata, mama, Anica și Marta. Bâcu se întrecu pe sine. Povesti aproape frumos. Marta vroia să se întoarcă acasă, dar ceilalți o opriră. Felcerul era acasă.

– E grav? o întrebare.

– Deloc. Numai carnea e puțin zdrobită. Rana se va închide ușor.

Atunci lăsați-i în voia lor, hotărî Filip. Ștefan a luat pe cont propriu această afacere. Să-l lăsăm să-și împlinească fapta.

Ștefan își văzu de drum, împreună cu Bâcu. Ai săi ajunseră la horă și se opriră pe o margine, unde ajungea umbra binecuvântată a unui dud bătrân. Șeful bandei de lăutari îl recunoscu. Și cu toate că se afla în toiul unui cântec, se aplecase și-i șoptise celui care comandase hora că îl întrerupe puțin și, fără a mai aștepta răspunsul, începuse cu vioara lui

(și fu imediat urmat de toată orchestra) cunoscuta melodie de întâmpinare a oaspeților, de parcă ar fi fost o nuntă sau o cumetrie. Filip salutase mulțumind. Stelian Untariu, cel aflat în fruntea horei, îl strigase:

– Vino și mă onorează!

Așa se prinseseră în horă de la început, el cu Gica, apoi jucase el o sârbă înainte, când domol, cuminte, când viforos ca în tinerețe, stârnind șoapte în asistență. Anica și Marta rămăseseră pe loc, privind. După obicei, Anica îi dădea Martei explicații, îi șoptea istorii despre oamenii satului.

Sârba jucată de Filip imediat la venire împinsese în urmă lista nescrisă a celor care angajaseră lăutarii. Se știa: Hora mea e a șaptea, înaintea lui Ion al Măriei și imediat după Pavel din deal. La început, domnise ordinea. Dar când, după mai multă vreme, David, un tânăr în dragoste cu o nepoată a Gicăi, se duse să joace, cineva îl împinsese la o parte. Se încinsese o înfruntare, mai mult din priviri și din vorbe. Când David îi rugase pe lăutari să înceapă o anumită melodie, cel care urma după el îl împinsese cu putere, aruncându-l câțiva pași mai încolo, pe motiv că era rândul lui. O față țipă. Se iscă o învălmășeală. Filip se uita cu jind. Câte hore spărsese el în tinerețe! Nu știa însă cine și cu cine se luase la harță. Aproape că zbură într-acolo.

– Care vrei să te joc?

Strigătul său avu puterea unui miracol. Tinerii înțepeniseră, de parcă i-ar fi prins lava unui vulcan.

– Fugi, maică!

Filip ajunsese lângă David și flăcăul care încercase să-l batjocorească. Ridică brațul drept și îl lăsa fulgerător în jos, apucându-l pe tânăr de gulerul hainei și ridicându-l deasupra tuturor, de parcă tânărul ar fi atârnat agățat de brațul unei macarale. Îl ținu o vreme suspendat în aer. Acesta abia răsufla, nu se așteptase la această întorsătură a lucrurilor. Nu opuse rezistență, ci stătea agățat ca un manechin. Pe Filip îl podidi un val de duioșie.

– Știi ce? zise. Ia ajută-l tu, mă, ăsta al lui Voican, pe David să pornească sârba. Ține-i urma și el să ți-o țină ție. Ei?

– Zii țigane: „Șapte văi și-o vale-adâncă!“ dădu David poruncă. Ia dă mă brațul, că am vorbă cu o fată ca o salcie!

Tinerii porniră.

– Joci cu noi, nea Filipe?

– Mă prind și eu cu Gica, mai pe urmă.

– Vii și la mine, nea Filipe? îndrăzni scandalagiul.

– De ce să nu vin mă, dacă mă chemi?

Se întoarse la ai săi.

– Înghețasem, îi șopti Gica. Credeam că se întâmplă cine știe ce!

– Aveam de gând să-i despart doar, dar așa, în grabă, tot i-aș fi dat un ghionț ăluia. E sămânță de

scandal. Seamănă cu mă-sa, pe ea o știi bine.

– Ba bine că nu le știi tu, pe toate!

Bărbatul zâmbi.

– Nu degeaba ești al lui Iubitu’!

10

Jocul se încinsese bine, deși nu se putea asemui vremurilor bune. Dominau tinerii, adolescenții, iar „marginea“, adică poporul venit să asiste, să se vadă cu tot satul, poporul lipsea. Poporul suferea. „Nici n-ar fi trebuit să fie astăzi horă“, se gândi Filip. Nu se cuvenea, știa, însă pe cârciumarul din Picăturile îl chema Ilie și de ziua lui aducea lăutari, orice s-ar fi întâmplat. Lăutari să fie. Băutura oferea el. Deodată, se auzi un huruit de motor. Un huruit care creștea și care făcu să lânzezească melodia tarafului țigănesc: o vioară, un contrabas, un acordeon și un țambal. Un lălăit insuportabil. Lumea se uita spre cer. Curând, melodia și dansul acela se încheiară. Hora se sparse. Oamenii se grupaseră, neliniștiți, întrebându-se ce putea să fie. Iar peste puțină vreme, pe șoseaua dinspre Craiova, sus, pe culmea dealului, la ieșirea din pădurea Gruța, apăruseră câteva motociclete.

– Vin soldații!

Acesta fu primul strigăt de disperare.

Pe drumurile lor mai trecuseră soldați, însă oamenii se aflau acasă ori pe câmp și nu adunați la horă, într-o bătătură a satului, expuși oricărui rele. Și apoi nu se strigase: „Vin nemții!“ sau „Vin rușii!“, ci „Vin soldații!“ Nu rasa era importantă, ci uniforma. La nimic bun nu se puteau aștepta de la oricare soldat, indiferent de nație.

Coloana de motociclete se apropie pe șosea și opri în față. Erau două motociclete cu ataș și cinci soldați. Uniforme militare de război, verzi ca și câmpia și lipsite de însemnele naționale. Curios – nu purtau bonete, iar în picioare aveau pantofi din piele, eleganți. Câțiva copii mici se puseră pe plâns. Hora paralizase. Se uitau unii la alții, țărani și soldați, unii înfricoșați, fiindcă prin locurile lor nu se perindaseră armate, alții curioși și conștienți de puterea pe care le-o dădea uniforma. La un moment dat, unul dintre soldați, probabil comandantul, pentru că stătea în atașul primei motociclete, începu să râdă. Scurt, pițigăiat, apoi puternic. Fu urmat imediat de ceilalți. Notarul satului, aflat la horă cu nevasta și cu fata, elevă de liceu, se îndreptase spre străinii aceia, gândind că le poate fi de folos cu vreo informație. Filip Smeu, ca și alți țărani îi simțiseră ostili. Când se pornise râsul acela care nu se mai termina, Filip strigă să fie auzit de toată lumea:

– Ce faci, bă, ăla al lui Voican? Parcă te grăbeai să joci! Dă-i bătaie!

Tânărul prinse curaj.

– Unde ești, Davide?

Comandă o sârbă. Filip se alătură celor doi tineri și, curând, hora se lăți. Gica și Anica se prinseră în joc, luând-o pe Marta între ele.

– Nu e greu, ai să vezi!

Fu cel mai îndrăcit dans. Și cel mai lung, cuprinzând într-o înlănțuire ca de șarpe cea mai mare parte a celor prezenți.

– Ia zi unul o strigare

Să audă fiecare! intonă careva.

– Nu ne speriem de lume

Că suntem voinici cu nume! i se răspunse.

– Nevasta care iubește

Se preface că bolește,

Zace, doarme și bocește,

Dar la drăguț se gândește.

– Cine-și teme nevasta

Facă-i gard pe lângă ea.

Și pe mine m-a temut

Și gardul mi l-a făcut
Cine-a fost vrednic l-a rupt!

Oamenii jucau și strigau și se bucurau într-adins, fiindcă înțeleseseră că trebuiau să mimeze nepăsarea și siguranța de sine. Erau la ei acasă și făceau ce le poftea pohta.

În drum, notarul se apropiase de prima motocicletă și salutase, cu pălăria în mână.

– Ce cauți aici? îl întrebă cel care stătea în ataș, privind-l cu dispreț.

– Eu?

– Tu! Ce vrei?

– Am crezut... că vă pot fi de folos...

– Altădată să nu mai crezi asemenea bazaconii și să aștepti să fii chemat. Ai înțeles?

– Am înțeles!

– Tu ești primarul? întrebă, apoi.

– Notar. Primarul e dus din sat. O să vie mâine, după prânz.

– Unde e?

– La Craiova, la neamuri.

– Trimite după el. Eu cu prietenii mei ne-am așezat la Culă. E vai de mama ei! Într-un hal fără de hal. Adunați-vă mâine acolo și reparați-o. Reparată, curățită, văruiată! Tot satul la muncă! Ai înțeles? Ridicase vocea. Nu așteptă să primească răspunsul grăbit al notarului: „Să trăiți!“, ci își roti privirea peste horă, pe care până atunci o privise ca pe un spectacol. Nu zăbovi. Se întoarse spre cel care conducea motocicletă.

– Dă-i drumul! ordonă.

Ceilalți soldați nici nu se clintiseră. Motoarele prinseră să duduie. Prima motocicletă fășni de pe loc ca un iepure simțind primejdia. Întoarse în loc și luă drumul Vulpenilor. Cealaltă o urmă.

Hora, sârba aceea lungă, reluată de la capăt și jucată apăsător, îndârjit, cu ură pentru încălcarea teritoriului lor de muncă și mai ales de odihnă se întrerupsese brusc, la un semn al lui Filip. Toată lumea se întoarse spre notar, care rămăsese în marginea șoselei, cu umerii căzuți, frământând pălăria în mână, privind în direcția prafului stârnit de motociclete. Filip și alți câțiva bărbați de marcă din sat se apropiară de el.

– Pe cine caută, domnule Bușe? întrebă Filip.

– Pe nimenea, asta-i bleaua! Eu, oameni buni, am o presimțire rea. Vorbea cu capul plecat și cu privirile în pământ. În glas i se simțea deznădejdea.

– Cine sunt? Ce vor? întrebă Filip.

– Știe-i necuratul!

– Încotro au luat-o? se interesă cineva.

– Ați văzut. Spre Vulpeni. Filipe și tu, Jeane, hai la domnul învățător, să ne sfătuim.

11

Cula este, în înțelegerea generală, un turn de apărare. Pe meleagurile Olteniei, cula înseamnă o locuință boierească, așezată departe de sat, în mijlocul moșiei sau în pădure. O casă mare, din cărămidă, cu camere multe, cu acareturi și înconjurată de zid gros de apărare. Cula murgășenilor se crede că ar fi ridicată întâi-și-întâi de Mihai, Ban al Craiovei, viitorul voievod al Țării Românești, omul politic care „a văzut“ și înfăptuit în amurg de veac 16 o țară mare a tuturor românilor și a sa, desigur! Tradiția amintește de un turn îngust și înalt, folosit probabil ca punct de observație de marele strateg militar, în retragerile spre munte, din calea turcilor. Înainte va fi fost toiușul pădurii în locul acela. Acum e un platou înalt, care domină locurile. Sub zidul dinspre sud se iscă o pantă abruptă, iar din vale începe pădurea. Acolo, la întrepătrunderea planurilor sudic și apusean se mai pot vedea urmele unui turn din piatră. Casa e masivă, cu acoperiș înclinat domol și cu prispă prelungită de-a lungul peretelui lateral care dă spre pădure. Este orientată spre răsărit și este înconjurată de câțiva curmalii, dintre care unul, ca un munte de mătăhălos, domină partea de prispă dinspre miazăzi. În partea opusă se mai păstrează urmele unor acareturi. Zidul

împrejmuitoar s-a coșcovit și a intrat în pământ. L-au spălat ploile, au luat oamenii din el. Întreg nu mai e, iar în anumite porțiuni lipsește cu desăvârșire.

De la Culă, pentru a ajunge în satul de azi, e musai să tai Dealul lui Moga. Dealul acesta mai avea un nume paralel și mai vechi, Dealul Cavalerului, nume care data de când fusese ridicată Cula, de pe timpul lui Mihai Viteazul. După legendă, un cavaler misterios, intim al banului Craiovei, bărbat care nu știa românește, supraveghease construcția. Avea pe lângă el un călugăr român, cu care se înțelegea în limba romanilor, a împăratului Traian, și acela stătea tot timpul pe șantier. Cavalerul apărea ca o nălucă, atunci când te așteptai mai puțin și dispărea la fel. Figură misterioasă și tragică, nobilul Cavaler! Exact la terminarea lucrărilor, doi necunoscuți s-au apropiat într-un nor de praf, venind nu dinspre Craiova, ci de undeva dinspre munte. Au vorbit într-o limbă necunoscută, apoi aceia au scos săbiile și l-au invitat la luptă. El a sărit în șa și s-a luptat cu ei, luptă inegală, unul contra doi, răsucindu-se și urmărindu-se unii pe alții peste tot locul. Târziu, când soarele stătea să apună, el a dat s-o ia spre sat, nu se știe în ce scop, poate pentru a beneficia de vreun răgaz, ascunzându-se și odihnindu-se peste noapte sau pur și simplu pentru a se face nevăzut. Dar, ca un făcut, în cale s-a ivit ibovnica lui, o mândră din sat, care se ducea după el, la Culă, la ceremonia de slobozire. Și ori s-a împiedicat calul, ori el a ezitat, că unul dintre urmăritori s-a apropiat, gata să-i ia capul cu sabia. El s-a dezechilibrat și a căzut de pe cal. Mândra aceea a lui a început să plângă și a căzut în genunchi, rugându-se la Dumnezeu pentru viața lui. Pe acolo trece astăzi ceea ce se cheamă Drumul Muierii. Ea n-a avut tăria să urmărească lupta. Și-a pus capul în țărână și a rămas așa până când au ridicat-o oamenii, pe brațe. Încolțit, el n-a mai putut să o ia spre satul care se afla atunci cățarat deasupra Văii Nucului, și nici înapoi la Culă n-avea cum să meargă, dintr-acolo venea în galop cel de-al doilea urmăritor. Atunci a luat-o printre holde, luptând din răputeri cu cei doi, care rămăseseră călare. Aceia l-au prins și l-au răpus în buza unui deal, care de atunci s-a chemat Dealul Cavalerului. Dacă mai rezista puțin, cât ai coborî dealul de-un stângen-doi, intra în pădure și i se pierdea urma, ajutat de negura nopții, trecea apa Germătăluului și ar fi scăpat. Dar atunci, numele lui n-ar fi rămas prin părțile noastre. Cei doi bărbați care i-au luat viața

s-au făcut nevăzuți. Erau de același neam, a conchis călugărul, după limba în care își vorbiseră și din care nici el, oricât de învățat, nu știa o boabă. A doua zi, călugărul l-a îngropat acolo unde a fost găsit mort. ibovnica nobilului cavaler i-a îngrijit mormântul și mai târziu i-a născut un băiat, însă i-a dat copilului numele ei de fată. Doar că, de atunci, neamului ei i s-a spus „ai Cavalerului“ și mama Anicăi provenea din acest neam nobil.

Cine era Cavalerul? De unde venea? Cât adevăr era în această legendă și câtă aură adăugaseră anii scurși? Oamenii locului nu-și puneau asemenea întrebări. Ei perpetuau și înfrumusețeau legenda.

Peste ani și ani, un profesor de istorie a întreprins unele cercetări, a șters colbul de pe arhiva veche de peste patru sute de ani și a străpuns vâlul gros de protecție a enigmelor protejate de religie, la Craiova.

El a ajuns la concluzia că Dealul Cavalerului ascundea ruinele unei cetăți antice, iar cavalerul purta numele de Bourbon și era membru al unei confrerii zise Cavalerii Templieri. venirea unui susținător al dinastiei Merovingiene pe pământul Olteniei, credea profesorul, avea scop dublu: susținerea lui Mihai Viteazul în perspectiva domniei și căutarea urmelor acelei cetăți, care ar fi fost ridicată cu sprijinul regelui Dagobert, într-un spațiu controlat de faimoasa legiune a treisprezecea zisă Gemini. Cetatea ascundea o comoară. Construirea Culei avea în această nouă accepțiune și rolul de a se păstra legătura cu ruinele acoperite de lut și date uitării. Din nefericire, nobilul Cavaler a sfârșit tragic și prea grabnic.

Și mai credea profesorul de istorie că grecul Moga, care a dat numele modern al dealului, nu era nici un grec obișnuit, pripășit din întâmplare pe acolo. La urma urmelor, el îngropa comori sau, dimpotrivă, căuta ceva? Iar dacă a îngropat acolo galbeni, de ce să fi ales el tocmai Dealul Cavalerului? Să fi dat el peste anumite înscricțiuni în cărămida Culei, înscricțiuni lăsate de Cavaler?

De cine a fost ridicată casa și ce boier va fi stat în ea, rupt de lume și fără drum larg până în șosea,

nu se mai știe! Istoria are puncte nebuloase în chestiuni amari, de multe ori vitale, privind soarta unor popoare. Cui să-i pese de o casă? Sau de istoria unei familii, dacă alcătuitoarii ei nu s-au îngrijit să-și perpetueze speța? Bătrânii mai apucaseră să audă despre un grec putred de bogat. Bogat și singur, blestemat de nefericirea celor care îi înmulțiseră arginții. O poveste anume se reține. Grecul încărcă uneori galbeni în câte un paner și o lua peste câmp spre sat, spre Murgaș, să îi dea cuiva. Avea de gând să aleagă o familie care să-i îngrijească bătrânețile. Se apropia el de sat și se oprea sus pe buza unui deal, care după trecerea lui i-a luat numele: Dealul lui Moga. Se așeza între porumbiști ori în mijlocul unui lan de grâu și se uita peste sat, gândind la una sau alta dintre familiile țărănești știute de el. Vroia să înfăptuiască lucrul acesta și avariția nu-l lăsa. Până la urmă apuca râzlețul și săpa o groapă, socotind locul după câte un copac. Vârta bănetul, îl astupa cu pământ, masca locul cu măracini și o lua înapoi. Se gândea că, dacă-l pradă hoții, să nu rămână de tot sărac. La câteva zile iarăși îl apuca o sfâșiere în inimă, în rodea singurătatea și pornea cu alt coș vârfuit cu galbeni, după ce căutase în zadar locul în care îi îngropase pe ceilalți. De câte ori va fi făcut drumul acesta știa doar el. La un moment dat, s-a trezit că nu mai are bănet în casă. Ce s-o fi petrecut atunci în mintea lui de om bătrân, trăit în pustiu, cu câteva slugi lângă el, că și-a pierdut mințile. A plecat de acasă, în lume. Slujile l-au așteptat o săptămână, o lună. Au luat cu ele ce-au crezut și s-au întors de unde veniseră. Nu erau din Murgaș. Pământul și-l vânduse grecul tot. Numai casa și ograda au rămas ale nimănui. Fiind la mijloc nefericirea aceea, țărani au socotit Cula un loc blestemat și nu s-au mai atins de ea. Târziu de tot, către sfârșitul secolului 19, un avocat din Craiova aflase de ea și o renovase. Băgase bănet bun în Culă și-și făcuse un conac pentru vară și pentru zilele însorite ale toamnei. Iarna nu venea niciodată. Se nimerise însă ca omul să piară în primul război mondial și casa căzuse iar în paragină. Se jucau prin ea copiii, când păzeau vitele la păscut, pe câmp. Lucrurile pieiseră, camerele erau goale. Cula boierească dăinuia însă. Și banii grecului, undeva în pământ. În nopțile negre, fără lună și fără stele, unii spuneau că din sat se vedeau vâlvătaii pe dealul unde s-ar fi oprit odinioară grecul. Flăcări săltau deasupra pământului și se opreau mai cu seamă toamna, după recoltat, când câmpul rămânea negru și plat. Dansau flăcările jocuri satanice deasupra locurilor unde stăteau doriții galbeni și nimeni nu se încumeta să se ducă să sape. Se temeau de blestem. Sau apariția focurilor acelea era numai închipuire! Hapsân cum va fi fost grecul, poate că nu înnebunise de-adevăratelea, ci se strămutase pe undeva. Nebunia e ca o stare poetică, la care ajung din nefericire minți obișnuite să despice firul în patru. Fostul arendaș trebuie să fi fost om practic și suficient. Și-o fi pus în desăgi avutul și a plecat neștiut să nu i se ia urma, până la mare și mai departe, în calcarul Peloponezului. Poate că și-a clădit acolo o replică a Culei din Murgaș, enigmă peste timp.

– Domnule notar, îl zori Filip Smeu. Oamenii așteaptă, nedumeriți. Uite-i, întări, arătând spre bătătura cârciumii, unde se ținea hora. Putem să-i lăsăm așa? Și pe urmă, noi suntem aici cu nevestele și copiii.

– Na! Că uitasem. Și ale mele sunt la horă.

Notarul era trecut de cincizeci de ani. Scund și gras, cu o mustață mică sub nas, care, ca și părul, începea să încărunțească. Mustața fusese fala vieții lui și acum ezita dacă să o dea jos, să o cănească sau să o lase în plata Domnului. O scurtase cât putuse, pentru că la tinerețe o ținea răsucită în părți, spre umerii obrazilor. Se mișca iute, în pofida vârstei și a grăsimii. Fiu al satului, făcuse vreo două clase de liceu în Craiova, și era notar de cum se însurase. Căpătase chiar unele ticuri de arhivar. Din când în când răscolea registrele satului și la nunți sau la botezuri le spunea gazdelor lucruri care se petrecuseră de mult și care se pierduseră în uitare.

– Nae, să-mi spui tu mie care e pământul bunică-ti, dinspre tată? întreba.

Cei prezenți așteptau privirile asupra lui. Curioasă întrebare!

– Neamul ăsta al vostru, începea el, este neam vechi în sat la noi. Auzi ce nume au stăruit străbunii noștri: Soare, Ploaie, Rouă... Sau:

– Cine mai știe cine era primar în vremea războiului cu turcii, în 1877, și câți de la noi au fost pe front?

Se uita peste adunare, mândru de cunoștințele lui, și îl apostrofa pe câte unul.

– Ia zii mă, al lui Ploaie! Doi din neamul tău au căzut la Plevna. Dacă nu știai, află de la mine, ar trebui să le ridici statuie!

Când obștea construisese pod nou peste Gemărtăului, insistase să se ridice o troiță și pe o placă din tablă galvanizată, înaltă de doi metri și ceva, caligrafiasse cu mâna lui un text „pentru luare aminte“ și înșirase numele contribuabililor, aproape toate familiile din sat: „Domnul Filip Smeu și Doamna Sa Natalia, zisă Gica“ de parcă ar fi fost regi. Puțini, dintre cei mai săraci, sau loviți de câte o năpastă în anul acela nu erau trecuți pe troița așezată pe un dâmb, în stânga podului, la un loc ferit. Înaintând în vârstă, se simțea tot mai responsabil de destinele satului. „Primarii sunt cu politica“, spunea „pleacă unul, vine altul; unul stă mai mult, altul mai puțin, ca și guvernele din București. Eu asigur tranziția și stabilitatea, altfel totul s-ar duce pe apa Sâmbetei. Satul nostru e vechi, sat de panduri, dar asta nu-i nimic. O sută și ceva de ani, acolo! Eu simt că suntem de mult pe aceste plaiuri, de la Mihai Viteazul și mai în sus, de când s-au unit dacii cu romanii...“. Din acest simțământ al responsabilității își lăsase nevasta și fiica pe marginea horei și se dusesse la soldații necunoscuți. Și aceeași puternică idee a însărcinărilor sale îl făcuse să le uite, frământat de gânduri. Se duse către ele, mormăind ceva, parcă nemulțumit că familia îl reținea de la împlinirea îndatoririlor cetățenești.

Cu toate asigurările date, petrecerea se sparse. Unul după altul, oamenii părăseau locul horei, care abia începuse și se încheia în mod neașteptat. Un sentiment de nesiguranță plutea prin aer. Ce căutau soldații la ei? Bogați nu erau. Secrete nu stăpâneau. Un sat între păduri, răsfrânt de-a lungul unui râu pierit care abia dacă avea un nume. Nimeni nu înțelegea la ce ar folosi prezența soldaților. Și în plus, cererea stranie de a repara Cula.

Cula era o ruină. O casă și un pământ părăsite. Cula fusese totodată tărâmul de basm al fiecăruia în anii copilăriei. Cine să știe câte visuri se înfiripaseră în tinerețea murgășenilor pornind de la bătrâna casă boierească, înfiptă solid „pe deal“.

– Oricine, cale de două-trei poște în jur, cunoaște cula, vorbi Constantin Bușe. De aceea zic că gândul de a se așeza acolo vine de la unul de prin partea locului.

Se aflau acasă la directorul școlii. Marile probleme fuseseră întotdeauna dezbătute cu el.

– Să trimitem pe cineva după primar, propuse Filip.

– El ce-ar putea să facă? se căină Bușe.

– El e autoritatea locului. Binele și răul trec prin mâna lui.

– Așa cred și eu, vorbi învățătorul Constantinescu. Trimiteți pe cineva în seara aceasta, cu trăsura. Măine dimineață să fie în sat.

– Și ce facem?

– După ce se întoarce, să trimită după soldați. Sau să se ducă peste ei. Să ceară acte, autorizații sau măcar un ordin de la garnizoana Craiovei. Suntem o țară civilizată. Chiar și în vremuri de răstribite domnește ordinea. Primarul să-l țină pe jandarm lângă el. Nici să nu încerce să afle secrete militare. Dacă nu ni se spune, nu ne interesează de ce tinerii aceia au fost detașați pe aceste locuri. Important este să știm că nu sunt de capul lor și că au o misiune. Ordine primim de la autorități. Trebuie să știm pe cine reprezintă. Iar dacă au nevoie de ceva, fie muncă prestată, fie produse – vor plăti ca la piață.

– Are dreptate negustorul, îl aprobă din nou învățătorul.

Se despărțiră curând. Calmul învățătorului Constantinescu nu reușise să le alunge neliniștea.

– Mie nu-mi place deloc, repeta într-una notarul. Am, așa, o presimțire... Îi invită la cârciumă, zicând: Măi, băieți, eu n-am apucat să gust din butoriul lui Ilie Calu. Hai să intrăm și să bem câte un rând.

Ilie Calu era cârciumarul din Picăturile. În fiecare an, de ziua lui, plătea lăutarii, pentru ca hora să se facă pe bățătura lui. În anii norocoși, mergea la Craiova și tocmea scrâncioabe și „roata lumii“; pentru o săptămână sau două, marginea satului se preschimba în paradis. Acum nu apucase să scoată afară butoiul cu vin, cum o făcea întotdeauna. Un butoi de cinci vedre era așezat pe un rastel la intrarea cârciumii. I se dădea cep și, pe o masă, alături, se puneau câteva căni de lut. Bea

oricine vroia, însă Ilie Calu tocmea un om care să poarte de grijă butoiului. Dacă vreunul întrecea măsura, era tras la o parte de mâncă, iar dacă nu se arăta de înțeleș, era înșfăcat de guler și trimis la plimbare. Butoiul se scotea spre seară, ca nu cumva băutura să strice petrecerea: pe banii proprii, oamenii erau mai cumpătați.

12

Ilie Calu nu fusese sărbătorit, dar asta nu era nimic. Ziua se dovedise nefastă pentru micii negustori de mere și pere, de dulciuri și de jucării. Și mai ales îl lovise pe Gore din Gaia în amorul său. Pentru prima oară rămăsese cu înghețata nevândută. Se uita cu ochi pierduți cum oamenii se grăbeau spre casă și nu-l luau în seamă. Ce se întâmplase? Ce era atât de grav, încât oamenii renunțau la puful dulce de nea care li se topea pe limbă, care îi răcorea și îi făcea altădată să cadă în extaz? El unul, nu putea înțelege, în ruptul capului. Veniseră niște soldați. Și ce dacă? Le dădea și lor, le oferea gratis înghețata lui, să i se ducă vestea pe tot continentul! Gore înhămasse calul la trăsură. Operație simplă, pe care o executase încet, doar s-o afla cineva care să-i mai ceară un băț din înghețata lui galbenă ca păpădia. Dar nimeni nu-l luase în seamă. Treceau copiii pe lângă el și nici nu-l salutau ca de obicei: „– Să trăiești nea Gore, și să mai vii!“ Se întorsese în goana calului, el, care lăsa calul să meargă la pas, numai pentru a se bucura de cuvintele de apreciere, de privirile admirative ale sătenilor! Străbătuse în galop Picăturile, Murgașul și Gaia, urcase rapid panta care ducea la casa lui, cocoțată pe o coamă de deal și pornise să vocifereze din drum:

– Vino, fă, și ia înghețata și vezi ce faci cu ea, că mi-au stricat niște soldați toată plăcerea, dracul să-i ia pe militari și pe-ai care fac politica! Să-i soarbă în adâncuri, să le rămână femeile sterpe și să li se piardă sămânța de damblații!

Femeia nu zisese nimic, mirată. În timp ce el ducea iapa în grald, ea inspectase vasele. O frigeau buzele să întrebe ce se întâmplase, însă nu îndrăznea.

– O dau de pomană vecinilor, să fie de sufletul celor duși de pe lume, zise ea.

– Dă-o! Că i-o frige și pe ei inima, ca pe mine!

12

Filip Smeu refuzase invitația de a intra în cârciumă, gândindu-se la ai săi și mai cu seamă la Marta. De bună seamă că ea era mai intrigată decât toți, frământându-se ca nu cumva să fie vreo legătură între sosirea acelora și fapta ei. Se culcaseră târziu, întorcând pe toate fețele ciudata apariție. Păreau un grup de comando, oameni tineri, de acțiune. În noaptea aceea, întregul sat viețuise sub teroare. Marta nu putuse închide ochii toată noaptea. Seara, într-un anumit moment, când rămăsese între patru ochi cu Filip Smeu, se plânsese de neșansă. Filip o liniștise: dacă i s-ar fi luat urma, se duceau direct peste ea. Aceștia aveau altă menire. Temerea lui era ca ei să nu o descopere, din întâmplare. De aceea o sfătuia să stea în casă o vreme, să nu fie observată. Raționamentul lui avusese darul de a o liniști într-o anumită măsură. Când Marta se retrăsese cu Anica în camera lor, porniră o altă discuție, stimulară și de neliniștea feciorelnică a Anicăi. Marta o tratase ca pe o soră mai mică. După ce Anica adormise, se perpelise, zadarnic, încercând să se odihnească. Reușise să închidă ochii abia când geamul dinspre prispă se înroșea de zorii zilei.

Ziua următoare s-a scurs fără surprize. Primarul s-a întors în sat și s-a dus la Culă. S-a discutat în curte. Cei cinci stăteau tinerește, pe balustrada prispei și el în fața scării, ca o slugă. Își scosese pălăria de pe cap, semn de civilizație.

– Pe mine mă cheamă Mihai, a vorbit cel mai în vârstă, care părea să fie șeful. El e Ion. Cei trei de acolo se numesc Dinu, Pavel și Mai. Suntem în misiune. O să-ți arătăm actele. Avem nevoie de sprijinul vostru. Unu, o să reparați casa asta. O să stăm în ea o bună bucată de vreme. Astăzi vine de la Craiova un camion cu paturi, scaune și alte lucruri de trebuință. Voi reparați acoperișul, zidul de jur împrejur. Am nevoie de oameni să văruiască, să curețe podelele.

– Muncă multă...

– În câteva zile să fie gata. Te așteptam cu tot satul. De ce nu ai adus oamenii? Acum te iert, dar la a doua nesupunere, îți zbor creierii!

Primarul a dat din cap a mirare și a îndoială.

– Păi... a început, dar n-a mai încheiat vorba.

Soldatul a scos pistolul și a tras. Șuierul a trecut pe lângă urechea primarului. Ghiță Niță nu s-a clintit din loc.

– Eu am făcut războiul celălalt, a spus, cu tristețe în glas. Pe mine nu mă sperie pistolul.

– Au mai spus-o și alții și au pățit-o!

– Dacă e rechiziție, vreau să văd ordinul.

Mihai a făcut un semn. Cel care fusese numit Dinu a dispărut în casă și s-a întors imediat cu niște hârtii. De la Comandamentul Olteniei se dovedea că o grupă de cinci soldați fusese detașată în raza comunei Murgăș, cu o misiune specială. Comandamentul de la Craiova cerea autorităților locale „sprijin material și forță de muncă“. Documentele erau semnate și ștampilate.

– Și ce misiune aveți?

– Asta nu-i treaba ta. Deocamdată pregătește Cula.

– Vezi că sunt om bătrân...

– Poți să fii oricât de bătrân. Supune-te ordinelor și n-o să ai neazuri. Astăzi întoarce-te cu niște femei să curețe puțin mizeria asta din casă. Sau vrei să ne mutăm la tine-n casă?

Primarul se stăpâni cu greu.

– Nu promit nimic. Eu nu sunt de capul meu. O să vorbesc cu mai marii comunei. Trimite pe cineva mâine, la primărie.

– Ba vezi să nu! sări Mai.

– Îl vezi? interveni Mihai.

– E boxer. Mai ăsta are pumnul greu cât un „mai“ și e mereu pus pe sfadă. Să nu cumva să-l superi, că multe nu știe! Asta întâi lovește și pe urmă stă de vorbă. Dacă mai are cu cine.

– Să vină el mâine dimineață.

– Azi.

– Mâine!

– Uite ce e, domnule primar! Mie nu-mi place mutra ta sclifosită. Dacă până la amiază nu vii cu cinci-șase femei, cu măhuri și cu tot ce trebuie să curețe cât de cât casa, mâine nu mai stăm de vorbă.

– Că n-o s-avem cu cine! completă Mai.

Primarul se întorsese să plece. Încă un glonț, șuieră pe deasupra capului. Se opri, apoi se răsuci spre soldați, supărat.

– Ai uitat să spui: Bună ziua! îl avertiză Dinu.

Ghiță Niță se uită lung la ei.

– Bună ziua! spuse în cele din urmă.

Nu-i răspunse nimeni.

– Așa! aprobă Mai.

Primarul se îndepărta cu pași greoi. La poartă urcă în trăsură ușoară cu două roți, cu care venise și se duse direct la primărie. Clădirea primăriei fusese construită imediat după războiul de reîntregire a neamului și arăta bine. Era o casă țărănească ridicată pe un brâu înalt de pământ. Cinci sau șase trepte duceau la un pridvor descoperit. Se intra pe un coridor lung, care împărțea clădirea în două. În dreapta, la intrare, era încăperea secretarului. După orele de program stătea acolo paznicul. Camera opusă era a notarului, care își făcuse o ușă în zid și pătrundea direct în încăperea aflată în continuare, pe aceeași parte a clădirii, unde era instalată arhiva comunei și unde lucra un fel de neam al său, inspector peste terenuri și păduri și ajutor de notar. Camera primarului se afla în fund, pe dreapta. Încăperea era mare, însă nu se găsea în ea decât un birou și câteva scaune. La ușă se vedea un cuier din lemn, cu picior, pentru agățat căciuliile, pălăriile sau bastoanele, după caz.

La primărie, îl aștepta Marin Toader. Ghiță Niță se uită lung la omul care se plângea că soldații îi

luaseră porcul din curte. Omul locuia la marginea satului și în zorii zilei se trezise cu cineva în ogradă. Întâi lătrase câinele. Când Marin Toader ieșise în curte, se lăsase liniștea. Doi soldați se aflau în mijlocul bătăturii, iar într-o parte, câinele mort, cu capul zdrobit. Îl omorâse unul din soldați, zdravăn la trup, crunt la înfățișare și repezit la vorbă. „Mai“ îl identificase primarul. Sub amenințarea pistolului, îl pusese pe Toader să lege godacul de picioare și să-l pună în ataș. Plecaseră cu avutul omului, fără să-i spună nimic.

– Fă o plângere! îi spuse primarul, lăsându-l pe mâna secretarului.

Ghiță Niță coborî în curte și ieși pe uliță, îndreptându-se cu pași hotărâți spre cârciuma lui Ene. Când pătrunse înăuntru, clopotul agățat deasupra ușii răsună familiar. În cârciumă nu era nimeni. Ușa din spate se întredeschise. Cineva iscodi încăperea și cârciumarul apărui imediat.

– Dă-mi un fernet, că mă doare stomacul, ceru primarul, fără altă întrebare.

– Mneața! Ai mâncat ceva?

– Bună dimineața! Nu prea!

Primarul se așeză la o masă. Ene, cârciumnarul, îi aduse un pahar plin ochi cu licoarea închisă la culoare și se făcu nevăzut. Apărui cu o farfurie cu cârnați și câteva felii de pâine. Era tăcut de felul său. Puse mâncarea pe masă și se duse la bar, făcându-și de lucru, dar trăgând din când în când cu coada ochiului la mușterii lui, pentru a-i fi pe plac. Ghiță Niță sorbi întâi băutura, apoi se apucă să mănânce.

– Un vin de buturugă? întrebă cârciumarul.

– Nu. Umple paharul ăsta.

Ene îl ascultă. Primarul ieși din cârciumă sigur pe el. Se înapoie la primărie și trimise după jandarm, cerându-i să emită ordin de arestare pentru numitul Mai, învinuit de furtul unui porc din gospodăria lui Marin Toader. Jandarmul încercă să-l înduplece și, nereușind, se duse la popa Nicolae. El nu fusese la horă. De fel era din Podul Gorjului, avea gospodărie acolo și fusese mutat din pricina unui scandal. Se îmbătase la cârciuma din sat și vroise să cânte, avea glas frumos. De obicei, oamenii îl ascultau, însă în seara aceea abia reușea să pronunțe cuvintele. Cineva îi spusese pe șleau: „– Du-te de te culcă, dom' jandarm, că-ți iese țuica pe nas!“ Se făcuse vânăt la față. Scosese pistolul și îi arestase pe toți care se aflau la băutura, vreo duzină de bărbați. Pe unul care dăduse să fugă, îl împușcase în picior. Oamenii stătuseră o noapte în beciul jandarmeriei. Când se trezise, a doua zi, le ceruse iertare și dăduse de băut la tot satul, trei zile încheiate. Oamenii îl iertaseră, dar isprava făcuse înconjurul Gorjului și fusese mutat disciplinar. Se afla în Murgaș de la începutul războiului. Se obișnuise. De-acum cunoștea oamenii și locurile și aproape că s-ar fi stabilit definitiv, dar nevasta nu vroia să plece din satul ei. Venea la el de sărbători, cu o căruță trasă de doi cai. Rămânea câteva zile și se întorcea la casa ei. Acesta era Dumitru Mocioiu, jandarmul.

Preotul era om bun, cu știință în ale teologiei și cu dragoste de țărani, însă fricos din cale-afară.

– Te rog să nu mă amesteci. Am copii mici. Mă tem pentru ei.

Mocioiu nu se supără. Casa preotului Nicolae era în drumul lui, așa că nu zise nimic și plecă mai departe, spre directorul școlii. Îl găsi așezat pe bancă, în fața porții. Dădu binețe și îi povesti ce necaz avea cu primarul. Învățătorul îl urmă la primărie, însă Ghiță Niță se ținea tare pe poziție: Mai comisese un furt; în privința Culei, el nu mișca un deget, până nu venea la primărie ordin scris de la Craiova. Dacă jandarmul nu îl asculta, îi făcea raport.

Ziua trecu în dezbateri de tot felul. Puțini se duseseră la câmp. Până la urmă, satul se împărțise în două: unii socoteau cu cale să se supună, alții îl sprijineau pe primar. Jandarmul nu se grăbise să îl aresteze pe Mai pentru furt.

– După lege, am răgaz trei zile, motiva.

La apusul soarelui, cerul luase culoarea purpuri. O lumină rubinie se revărsa peste sat, învăluindu-l parcă în valuri de foc urieșești. Geamurile se prefăcură în icoane din care șiroia sânge, pereții odinioară albi ai caselor țărănești erau ruguri înspăimântătoare. Femeile își făceau

cruce, scuiându-și în sân, bărbații se scărpinau în creștetul capului, a neputință. Imaginea aceasta nu ținuse mult. Fusese ca o prevestire rea și, după ce soarele nu se mai văzu, căzu repede întunericul și începu să bată vântul, adunând deasupra satului nori grei de ploaie. Pe la miezul nopții, fulgere scânteiau pe cer și luminau ca ziua odăile în care puțini dormeau somn odihnitor, iar tunetele răsunau unul după altul, ca obuzele care se spărgeau pe câmpul de luptă. Într-un târziu, se porni o ploaie năpraznică. Răpăiau stropii de ploaie pe acoperișurile de tablă și de țiglă, iscând sunete înalte, un tumult muzical, care se amplifică, adunându-se în văzduh într-o polifonie a naturii, ca în cea mai perfecționată sală de concert, deoarece Murgașul era înconjurat de dealuri și de păduri, fiind un amfiteatru de dimensiuni uriașe. Muzica aceasta a naturii se întinse de câteva ori, răsunând cu intensități diferite și în nici o oră se stinse încet. Liniștea se lăsă peste sat, oferind anume locuitorilor lui câteva ceasuri de tihnă.

Când vântul întunericului se risipi și se iviră zorii, după ce lumina soarelui se anunțase și satul prinse să freacă, Filip se sculă, se spălă până la brâu la fântână și își clăti cu vigoare dinții. Îi plăceau diminețile în sat. Cu toate că era vară, un aer rece îi umplea plămâni. Se frecă bine cu un prosop din cânepă, țesut în casă. Avea război de țesut și iarna, după Crăciun și celelalte sărbători, Gica țesea preșuri din cânepă ori prosoape și covoare de pus pe pereți, din in și cânepă. Filip Smeu privi grădina și câmpul. Ploaia de peste noapte adăugase clorofilă vegetației. Verdele crud domina spațiul larg, îmbrăca dealurile conturate sub linia orizontului. Un gând sumbru îl potopi, dându-i o senzație de greață: undeva dincolo de dealul din extremitatea dreaptă, terenul urca domol până la platoul la marginea căruia, pe latura dinspre vâlcea și pădure, se afla Cula. În acest moment, un țipăt tragic se făcu auzit undeva pe aproape, continuându-se în bocet de înmormântare. Cum se gândea la casa boierească din câmp, Filip fu puternic șocat. Ieși în poartă și localizează bocetul – de la șosea, nu departe de punctul unde începea ulița sa. De-acum, se adăugaseră și alte glasuri. Era limpede. Murise cineva. Oamenii părăsesc lumea îndeobște la începutul zilei și spre seară. Să însemne ceasurile astea ceva? Să fie o legătură cosmică între ființele de pe pământ și celelalte, cum se crede? Știința umană se află la început. Abia dacă reușește să constate anumite fenomene. Să le înțeleagă, să le explice și să le stărpească – iată tot atâtea idealuri. Om fără știință de carte, însă cu o acută și bogată știință a vieții, Filip Smeu se gândi în treacăt la acestea, frământat de chestiuni practice. „Dumnezeu să-l ierte!“ murmură, pentru cel care decedase. Se înapoie în curte și intră în casă, să se îmbrace.

Curând, vestea se lăți. Primarul Ghiță Niță fusese împușcat. Îl găsisse nevasta lungit în fața șopronului, cu țeasta împrăștiată prin curte.

Iar până să se dumirească oamenii, o altă veste alarmantă: jandarmul fusese și el omorât. Femeia care îl îngrijea dăduse peste el în pat, într-un lac de sânge.

Totul fusese ca o lovitură de trăsnet. Cine nu apucase să plece pe câmp, se repezi la casa primarului, fiindcă vestea era greu de crezut. Cei mai mulți, uitaseră de câmp sau, pur și simplu, nu puteau ieși la secerat și la cosit, din cauza ploii torențiale de peste noapte. Numai aceia care aveau grâul dus la arie, așteptându-și rândul la treierat, se deplasaseră cu noaptea-n cap să vadă cât de tare se udase și ce puteau să facă să-l usuce bine și repede. Mașina nu treiera. Încă o zi de odihnă. Și oamenii se îndreptau spre casa celui care le fusese primar bun și de acolo se repezeau la cârciumă, parcă nevenindu-le să creadă. Cine să-l fi omorât? Să fi fost vreo legătură între moartea lui și a jandarmului? Întrebările curgeau gârlă. Bărbații înfundau cârciuma, în timp ce femeile intrau să vadă morții, în mână cu o lumânare și cu niscai flori, pereche la număr – să se închidă cerul și nefericirea să se oprească acolo.

Cum se petrecuseră lucrurile, nimeni nu știa. Notarul trimisese un om la prefectura din Craiova, cu un raport. Mai târziu, avea să vină o hârtie cum că ambele cazuri erau clasate, cu specificația: „criminal necunoscut“.

Filip se numărăse printre puținii bărbați care nu rămăseseră în uliță. Intrase în curtea primarului și stătuse câțeva vreme lângă mortul care fusese de-acum spălat și îmbrăcat. Îl întinseseră pe un pat îngust, de o persoană, cu palmele întinse una în alta și întepenite pe piept și cu o lumânare aprinsă între degete. Stăteau nefirești brațele și se vedea că degetele fuseseră prinse forțat unele de altele,

fiindcă omul se răcise acolo în curte, rămas ore în șir, păzit de câini. Femeile boceau lângă căpătâi, însă chipul mortului nu se vedea, ascuns fiind de un vâl negru. Îi zburaseră creierii și arăta grotesc, aproape fără cap. Îl chemaseră pe felcer și acesta strânse la un loc oasele capului, trăsesse o căciulă peste ele și cosese cât putuse obrazii sfărtecați de glonte, însă nu reușise să refacă chipul omului, măcar pentru ai săi. O masă hidoasă de carne era îngrămădită deasupra gâtului și a bărbiei, care rămăsese întreagă. Cel care îl împușcase îi băgase pistolul în gură, așa credea felcerul.

– A murit instantaneu, măcar nu s-a chinuit, îi consolase felcerul.

„Instantaneu“ era un cuvânt nou pentru ei, dar suna ca o împăcare.

– A murit instataneu, săracu’, rostea câte o babă. S-a dus!

Nevastă-sa nu auzise nimic. Povestise a doua zi că îl simțise ridicându-se din pat, de lângă ea, și ducându-se afară. Ea adormise din nou, așa obișnuia el să iasă peste noapte o dată, ba chiar de mai multe ori, la cel mai mic zgomot. Femeia dormise dusă. Pesemne că glonte fusesse tras în clipa unei bubuituri, fiindcă nici ea, și nici vecinii nu auziseră împușcătura. Sau pur și simplu luaseră pocnetul armei drept tunet. Dimineața, femeia se sculase, făcuse focul și pusese apă la fiert, în vatră, cum făcea mereu, apoi ieșise să dea mâncare la orătâni. De el nici nu se sinchisise, de regulă se scula înaintea ei și îl găsea prin grajd, la vite. Dăduse ochii de el de cum deschisese ușa. Îl văzuse lungit lângă șopron, desfigurat. Se apropiase întâi, parcă nu-i venea a crede. „Ce să fie cu omul ăsta al meu?“ Întrebarea asta mărturisise că i se învârtea în cap. Se oprise la doi-trei pași, năucă. Își pusese mâinile la tâmplă și clătinase din cap, nevenindu-i să-și creadă ochilor. În cele din urmă slobozise țipătul acela, nici nu știa cum, ea nu vroise, se pomenise țipând, sperînd păsărețul și animalele curții și înfricoșând satul.

Filip nu putea să plângă, deși era cuprins de o sfâșiere cum nu simțise demult. Pentru ce trebuia să moară omul acesta? Fusesse bun gospodar și ca fruntaș al satului se purtase firesc, apropiat de săteni. Ajutase pe câte cineva ori de câte ori i se ceruse. Deodată, se simți tras de mâneca bluzei. Se întoarse.

– Filipe, au venit.

Auzise, dar nu înțelesese sensul cuvintelor, pentru că se uita la femeia de lângă el, fără să o vadă.

– Au venit ăia! Sunt în cerdac.

Cine să fi venit?

– Blestemații ăia!

Acum înțelesese. „Blestemații“ nu puteau fi decât soldații, presupusul criminal pe care îl aveau toți în gând, însă al cărui nume nimeni nu îndrăznea să-l pronunțe primul. Șoapta femeii devenise șuierat. Bocitoarele auziră și se opriseră din plânsetul lor care nu era al lor, ci glas îndurerat, după ritual. Ele erau ca actorii pe scenă, îl plângeau pe mort, refăcându-i în cuvinte simple povestea vieții, pentru uzul asistenței. În plus, erau îndurerate, doar erau din neam, însă nu oricine putea fi bocitoare. Trebuia să ai voce și să știi să improvizezi. Înțelegând cine venise, Filip se pregătea să iasă din cameră, când în pragul ușii își făcură apariția doi soldați.

– Dumnezeu să-l ierte, ziseră și se apropiară de mort.

– Dumnezeu să-l ierte, îngăimă femeile.

Se opriră cam la un metru de căpătâiul acestuia și luară poziția de drepți, pozând de parcă se aflau de veghe la căpătâiul unui general. Peste puțin timp se înclinară, șoptiră iar „Dumnezeu să-l ierte!“ și făcură stânga-mprejur. Plecară, fără să se învrednicească să arunce o privire către cei prezenți. Filip rămăsese locului. Pentru moment, nu știa ce s-ar fi convenit să facă. Abia după ieșirea lor din cameră se urni din loc, murmurând:

– Vedeți de mort, după obicei.

Femeile își dădură drumul:

– Că bine ai știut trăi, Ghiță, și te lovi mâna ucigașului... Că erai flăcău mândru... și când porneau tu sârba-nainteee... dau năvală feteleee... Jucai mândru și frumos, cu capul dat pe spate, și toți se prindeau în hora taaa, Ghițăăă, Ghițăăă...

Filip Smeu nu mai trecu prin alte odăi. Cu Sofica, nevasta lui Ghiță, schimbase câteva vorbe când

venise. Ieși în curte și, de acolo în uliță. Soldații o luaseră spre centrul satului. Nu mergeau pe marginea drumului, ca ceilalți, ci chiar pe mijloc, drept și cu capul sus, fără să privească în stânga sau în dreapta. Filip grăbi pașii.

Soldații se opriră și întoarseră capul.

– Vin și eu!

– Bine, îngăimă Mai. Se răsuci spre celălalt, șoptindu-i ceva.

Filip îi ajunse repede.

– Ce părere aveți? întrebă. N-aș fi crezut că se poate întâmpla una ca asta, la noi.

– Se-ntâmplă pretutindeni.

– Știam că așa se răzbună gangsterii în America. De pistol a murit al lui Burtică, unul de-aici, din sat, care rodea paharul în dinți, la crâșmă.

– Jean Burtică, afaceristul?

– Afaceristul. Avea o minte ieșită din comun, dar pusă pe rele. Era de la noi. A plecat din România cu un tren întreg încărcat cu cereale, pe acte false, fără să scoată un ban din buzunar.

– Știu bine. L-a împușcat un marinar beat, într-un bar din Marsilia, când să se îmbarce pentru America. Am auzit de el. Și e păcat că n-a avut noroc. În America ar fi ajuns milionar. Nu făcuse decât patru clase primare, dar avea cap!

Filip îl privi întrebător.

– A fost un exemplar rar, confirmă Mai. Omenirea are nevoie de oameni puternici, ca el.

– Puși pe bine, nu pe rău.

– Îți atingi țelul cu orice mijloace.

– Cum au făcut cei care i-au împușcat pe primar și pe jandarm? întrebă.

Soldații se făcură că nu înțeleg.

– Venisem să stăm de vorbă cu el, să-l convingem să repare Cula.

– ?!

– Acum mă duc la primărie. Cred că o să mă înțeleg mai bine cu notarul. Știi ce? Am hârtii. Eu și prietenii mei nu suntem de capul nostru. Ba o să primim și ceva întăriri. O să vină și un batalion disciplinar, că se va face o lucrare mare.

– Ce lucrare?

– Îți spun, fiindcă te văd om serios, dar e mare secret. N-ai văzut. N-ai auzit. Sus, pe Dealul Muierii, o să se facă un aerodrom militar. Și în buza satului, pe Dealul lui Moga, un bazin pentru benzină fină de avioane.

– Aerodrom?

– V-a pus Dumnezeu mâna-n cap. Or să aibe nevoie de muncitori acolo, pe aerodrom. Se plătește bine. Bașca, băutură, femei, ehe-hei!

– Mare pacoste!

– Poate deschizi o cârciumă și te îmbogățești.

– Nici vorbă!

– Nu te opune, omule! Cine nu e cu noi, e împotriva noastră! Dar ce ți-am spus, rămâne secret militar. Nu vorbești nici cu nevasta – pericol de moarte.

– Înțeleg, răspunse, deși nu credea nici o iotă despre un posibil ordin militar transmis printr-o mână de oșteni. Pe cei doi cine să-i fi împușcat? Asta e întrebarea secretă pe care și-o pune tot satul, nu se lăsă Filip.

– Nu știu și nici nu mă interesează. Eu știu una și bună: fiecare doarme cum își așterne. Na, că Ghiță Niță doarme de tot! Hâ-hâ, Hi-hi-hi, îl prinse un răs potopitor, de care nu mai scăpa, mîndru de jocul de cuvinte făcut.

Filip Smeu tăcu, convins că stătea de vorbă cu criminalul sau măcar cu autorul moral al măcelului. Se despărțiră în fața primăriei.

– Eu mă duc și la nenorocitul de jandarm, zise Filip și se îndepărtă.

La jandarmerie, Filip găsi numai câteva femei. Le întrebă dacă plecase cineva după familia șefului de post. Rămase o vreme, gândindu-se ce greșeală comisese jandarmul, de fusse ucis. La

întoarcere, făcu un ocol și își văzu mama și apoi socrii, cerându-le să îi ajute pe ai săi cu ce va fi nevoie, fiindcă trebuia să plece la București. Nu putea întârzia. În două zile îi venea o marfă comandată cu mult timp înainte.

În drum spre casă, fu strigat de notar, din fereastra larg deschisă a primăriei.

– Nu vin, mă grăbesc, minți. Dacă ai ceva, coboară în curte.

De fapt nu vroia să se amestece, fiindcă urma să-și lase nevasta și copiii în sat, într-un moment de nesiguranță.

Petre Bușe ieși din primărie.

– Hai că mă duc până acasă, zise. Ai fost...?

– Am fost. La amândoi.

– Și ce crezi?

– Ce să cred. Soldații, ca să sperie satul.

– Ei. Sigur, întări notarul. Veniră mai adineauri peste mine. Mai că nu-mi ziseră direct că ei l-au omorât.

– Ce vor?

– „Venii să văd starea de spirit“, îmi zise. Auzi, „starea de spirit!“ „După părerea mea, Ghiță Niță a fost împușcat în gură. Cu ea a păcătuit, cu ea a plătit, că avea gura mare“. „– Și jandarmul?“ întrebai eu, aproape fără să-mi dau seama. „– Și el la fel!“

– Ei i-au omorât. Au vrut să scape de autoritățile locului. Pe vreme de război, cine se mai gândește să înlocuiască un primar și un jandarm din nu știu care sat?

– Ai dreptate. Dar ascultă aici. Eu tăcui, nu zisei nici pâs. „Trimite acum, de față cu mine, doi bărbați și două femei să deretice

pe-acolo“, numai că-l aud că zice, pe-ăla, barosan. „Unde?“ întreb. „La culă“. „La culă“, repet eu, ca un ecou. „La culă“, zice el iar, „că de nu, eu nu garantez. Pricepi?“ „Pricep, că prost nu-s“, zic în gândul meu, dar tăcui. „Executarea!“ Strigă ca la armată, de parcă s-ar fi aflat în fața unui batalion. Chem eu paznicul și-i spun pe cine să ia cu el și să facă niscai curățenie. „După prânz, pe la trei“, continuă necuratul, „ne vedem acolo. Amândoi“, repetă, „amândoi, tu și eu, să stabilim măsuri, că sunteți lasă-mă să te las! E clar?“ „E clar“, răspunsei, și numai ce-l văd că face stânga-împrejur și pleacă. „Noroc!“ mai zice din prag. „De noroc am mare nevoie“, zic eu ca pentru mine, și numai ce-l văd că se oprește: „Poftim?“ Se uită lung la mine, c-o privire ca o lamă de de brici. Eu înghețasem. „Noroc!“ zic, să scap de belea. „Noroc!“ dă din nou binețe și pleacă amândoi. Peste un minut aud sforăit de motor. Porniseră motocicletă. Să țî-o spun pe-a bună, încă nu mi-am revenit! Dar în mine am hotărât: vorbesc cu oamenii să facem tot ce cer, altfel ne omoară nebunii ăștia.

– A spus ce vrea? Filip folosea perfectul compus, vorbea ca la București.

– Păi nu-ți povestii tot? Atât fu. Și știm din actele arătate ieri primarului, Dumnezeu să-l ierte, că au primit o misie specială. E limpede ca bună ziua că ei au făcut omorurile. Să ne învețe minte.

– Să ne înspăimânte, adăugă Filip.

– Și să știi că au reușit. O să-l pun și pe popă să predice la înmormântare că omului îi este dat să se supună, în vremuri de izbeliște, altfel praful și pulberea se-alege de noi.

– Eu plec mâine la București. Dacă voi găsi vreo cale, o să vă ajut de acolo. Dacă nu, ai grijă și de ai mei.

– De tot satul o să am grijă! Întâi și-ntâi să nu mai fie nimeni ucis. Pe-urmă...

Constantin Bușe se opri în fața casei, cufundat în gânduri, dovedind prudență și grijă pentru consătenii săi. Filip Smeu fu o dată în plus câștigat de omul acesta poate prea supus, dar care se simțea răspunzător pentru satul său.

– Nu știu cât timp vor avea la dispoziție. Frontul se deplasează spre sud-vest, zise Filip.

Mai schimbă câteva cuvinte și se despărțiră. Filip Smeu trecu pe la Titu Roșu, care avea căruța cu cai și cu care stabilise, încă de la venire, să-l ducă la Craiova, de unde lua trenul de București. Nu-l găsi acasă. Era pe câmp, făcea cărăușie, dar știa. Lăsă vorbă să fie la el înainte de a se crăpa de ziuă.

Când ajunsese acasă, se făcuse ora prânzului. Ai lui îl așteptau cu masa. La început se temuse să vorbească despre ce văzuse și auzise. Mai ales că se aflau la masă. Dar cum să țină în el unele chestiuni care poate, știute, îi ajutau pe cei dragi? Povesti pe îndelete, după felul său de a fi, în amănunt și exact, fără înflorituri și vorbe căutate. ceru copiilor să nu se ducă pe câmp în apropierea Culei, iar Anică și Martei – să stea mai mult în casă. Nu vroia să-i înspăimânte, însă soldații aceia erau periculoși, iar „paza bună, truce primejdia rea“.

După-amiaza acelei zile se scurse în pregătiri. Băieții ieșiseră cu vaca în câmp. Filip își alege lucrurile de care avea nevoie în București și Anica i le călcă. Marta pregăti desertul din seara aceea, cornulețe umplute, după o rețetă veche de familie. Umplu un coșuleț întreg, rugându-l pe Filip să-i ducă și profesorului Constantin Dogaru. În cursul zilei, stătuseră de vorbă. Filip Smeu avea să ducă vorbă că Marta prefera să rămână în Murgăș, atrasă de locuri, oameni și cu deosebire de gazde. În orice caz nu avea de gând să se înapoieze în capitală înainte de sfârșitul războiului.

– Spune-ți-i domnului profesor (așa i se adresa întotdeauna în public sau față de alții) să se gândească la importanța retragerii la țară.

Ne-am putea stabili amândoi în Murgăș. Am deschide un mini-spital – două trei camere, cu un personal strict. Cred că o asemenea decizie ar face senzație. Și-ar ajuta oamenii din mijlocul cărora s-a ridicat, ca să nu mai spun că ar fi căutat aici de bolnavi din toată țara. Mă muncește de câțeva vreme acest gând. Nu l-am spus nimănui. Să-l încredințați că nu glumesc. Îi propun această formulă de viitor. Nu aștept răspuns. Când va fi să ne vedem, vom discuta. Cred că i-ar prinde și lui bine.

Masa de seară nu se asemui cu petrecerea plăcută din ziua venirii lui Filip. Domni tăcerea. Fiecare cu gândurile lui. Fiecare temându-se pentru ceilalți.

– Bine că pleci, izbucni Gica, la un moment dat. Cu firea ta, dacă ai rămâne, te-ai măsura cu ăștia. Bine că pleci.

El se uită la ea, la copii.

– Vorbești cu dreptate. Ieri, când mergeam pe drum cu ăla, Mai, mi-a venit așa, odată, să-l iau în brațe și să-l arunc în șanț. „Ce cauți în satul nostru, mă, criminalule?“ să-i zic și să-i pun talpa pe față, până s-ar fi jurat că pleacă și uită de locurile astea.

– Doamne! izbucni Gica.

– Răului să-i răspunzi cu rău, a predicat Confucius, întări Marta. Vedeți, noi suntem obișnuiți cu morala creștină. Iisus Nazariteanul ne-a învățat să fim buni într-atât, încât, dacă cineva ne dă o palmă, să-i întoarcem și obrazul celălalt. O filosofie a non-violenței, împrumutată din peregrinările lui prin India și prin Tibet. Chinezul Confucius este mai realist. Cum aș putea răsplăti binele, dacă răului îi răspund cu rău?

Ar însemna să nu-l răsplătesc îndeajuns pe cel care mi-a făcut bine! Ar însemna să nu mai existe norme inteligibile. Răspunde binelui cu bine, ne învață el, iar răului opune adevărul, dreptatea.

– Ai dreptate! aprobă Anica într-un elan juvenil, uimită de simplitatea raționamentului.

– Nu eu am dreptate, ci învățatul chinez, care a trăit cu cinci secole înaintea lui Iisus. De aceea eu sunt pentru acțiune.

– Fiți cumiți! zise Filip, privind în pământ, cu gândul în altă parte.

– Suntem, promise Gica.

– Dar nici n-o să întoarcem obrazul celălalt, vorbi Anica.

– Tu să stai la locul tău! o opri Gica.

Se lăsă iarăși tăcerea. Lăudară dulciurile Martei. Băură vin roșu și voia bună își făcu loc, puțin câte puțin.

– Cum suntem noi sortiți să trăim singuri, se agăță Gica de umărul bărbatului, târziu, în noapte.

Ochii i se umpluseră de lacrimi. El o mângâie. Îi șterse lacrimile și o alintă ca pe un copil.

– Știi ce? După război, te iau la București. Vindem tot și vă duc în București, și pe tine și pe copii.

– Să-i facem oameni cu carte!

Acesta era crezul ei cel mai fierbinte. Fusesse fruntea generației ei și, ca să-și răzbune soarta, și-ar fi vrut copiii domni, la oraș.

– Îi ținem la școli.

– Chiar vrei?

– Imediat după război, vă iau pe toți cu mine. Ai să vezi!

– Te cred.

Cum să nu-l creadă? Nu o înșelase cu nimic. Între ei nu avea loc minciuna, falsul.

Dormiră puțin. Spre dimineață, Filip o trezi.

– E timpul? întrebă femeia, buimacă.

– Știi ce? Mai rămân câteva zile. Să vedem încotro o iau lucrurile.

15

Gica se strânse lângă el, recunoscătoare. Îi era teamă, dar înțelegea că el are treburi la oraș, de unde li se trăgea bunăstarea, ținerea copiilor prin școli. Și mai era ceva. Bărbatul ei nu era și nu fusese niciodată un simplu țaran. Plecat de la unsprezece ani la oraș, Filip nu știa să lucreze pământul. Pur și simplu nu avusese vreme să învețe, să ajungă un țaran de profesie. Îi plăcea satul și de aceea întârzia în el, cu toate că hotărâse să se retragă în București, pe măsură ce băieții încheiau studiile în sat. N-ar fi vrut să se rupă cu totul. Avea rădăcinile în sat. Era orășean, negustor, intuia cursul vieții, al evenimentelor. Totodată era om al satului și rămăsese cu nostalgia plaiurilor natale, la care avea să se întoarcă până la adânci bătrânețe. Și Gica era mândră că bărbatul ei nu era țaran pur și simplu. Plătea mândria aceasta cu viața ei. Bărbatul ei era aproape tot timpul plecat. Stătea cu ea o lună sau două iarna, de sărbători, cam o lună de Paști și chiar mai puțin de Sfântu Ilie. De regulă, ea se ducea la București, prin august ori după recoltatul porumbului, toamna târziu. Era un sacrificiu. De fapt ea ținea gospodăria. Fusesse femeie tânără și încă mai era și l-ar fi dorit mereu lângă ea, dar îl înțelegea și se simțea mândră că bărbatul ei era și nu era țaran, că ea putea oricând evada, că fata ei urma să fie învățătoare și că băieții vor fi dați la școli înalte în București. Viața, viața ei era de multe ori searbădă și tristă. Singurătatea o măcina și își căuta remediul în cărți, mai ales în cele religioase. Mergea cu regularitate la biserică și știa bine Biblia, pe care se încumeta să o comenteze cu popa Niculae. Și totuși singurătatea îi dădea târcoale și de aceea se bucurase acum cu toată ființa ei că Filip se hotărâse să mai rămână în sat.

Odată, tocmise oameni la prășit porumbul. Avea bani și îi plătea. Iar la vreo doi-trei, la neamuri și prietene, se ducea și ea cu ziua, în schimb. Oamenii porniseră pe câmp dimineața. Ea rămăsese acasă, gătise și pe la prânzul mic o pornise spre ei, cu coșul de mere cu mâncare pe cap și cu un ulcior plin cu apă în mână. Îi era greu, fiind plăpândă, însă acesta era obiceiul satului. Așa cărau cele mai multe femei. Cele mai puține și mai pricepute la viață, își puneau bărbații să ducă mâncarea cu carul cu boi, cu căruța cu cai, după ce aveau în gospodărie. Atunci, la masă, venise vorba că se chinuia singură, ca un bărbat.

– Asta n-ar fi nimic, fă, că toate muncim, intervenise o femeie știută că era slobodă la gură, Ioana Tomii. Așa e femeia făcută. Dar n-ai tu bărbat pe care să-l atragi când ai și tu poftă, așa-i răul cu Filip al tău. Ce, crezi că el e ușă de biserică pe-acolo?

– El e bărbat...

– Și ce dacă? Cu ce sunt ei mai în drept decât noi? Cum îi vine alui meu să mă încalcece când are chef, la fel am și eu dreptul meu și pofta mea.

Oamenii răseră. Avea la muncă bărbați și femei, și discuția luase alt curs. Gica rămăsese tăcută. Era potolită din fire, dar tot atât de adevărat era faptul că uneori l-ar fi dorit pe Filip lângă ea și în toiul nopții plângea.

– Nu, se pomeni zicând acum. Nu, tu du-te la ale tale, spuneai că ai vorbă cu nu știu ce angrosist să iei marfă.

– Treburi am, mai multe.

- Du-te, o să fie bine.
- Rămân până îl înmormântează pe primar...
- Așa e bine!

16

Vorbiră în șoaptă până se apropie timpul de plecare hotărât de peste zi. Filip se sculă, se îmbracă încet, să nu-l simtă băieții și se duse să-i spună lui Titu Roșu că nu mai pleacă.

Peste încă o zi, satul întreg în conduse pe Ghiță Niță pe ultimul drum. Poate că nicidecum nu-i fusese dat unui murgășan să fie petrecut la groapă de atâta lume. Jandarmul Mocoiu fusese luat de neamuri în chiar ziua morții. Fostul primar era de-al lor și oamenii vroiseră să se arate solidari cu el. Munciseră o jumătate de zi cei care rămăseseră în urmă cu recoltarea, femeile văduve sau cu bărbații pe front, bătrânii lipsiți de brațe tinere de muncă.

Popa Nicolae discutase cu directorul școlii și cu notarul Bușe cum să se desfășoare ceremonia. Stabiliseră ora trei a după-amiezei, anume ca să poată participa cât mai mulți. La ora respectivă, curtea și ulița se umpluseră de lume. Preotul ținu o slujbă în casă. În curte aștepta trăsura primăriei, pe care fusese prins un podium din blănuri de stejar, atât cât să încapă coșciugul. Când totul fu gata, oamenii ieșiseră din casă și în primul rând familia: avea două fete căsătorite, la casele lor și mai mulți nepoți. Tradiția cerea ca neamurile apropiate să nu iasă imediat după mort. Ghiță Niță fu scos cu picioarele înainte de patru bărbați apropiați ca vârstă. Siciul fu pus în trăsura și cortegiul porni spre biserică. În față mergeau niște copii cu crucea. Urmau preotul și țârcovnicul. Preotul avea pe el stiharul, deasupra felonul și, agățat pe după gât, patrafirul, brodat cu mâna ei de preoteasa Ileana. Îi era cald, se vedea după broboanele de sudoare care îi și apăruseră la tâmpole, însă ținea la veșmintele impuse în timpul slujbelor religioase, cu atât mai mult într-un asemenea moment. Mergea înaintea trăsorii, trasă de un cal drapat în negru și cu vizitiul pe capră, cu capul descoperit și doliu la vestă. Două bocitoare stăteau în căruță, umplând satul cu tânguirea lor. Nevasta mortului mergea imediat în urma trăsorii, sprijinită de cele două fete. Nu mai avea putere să plângă. Mergea cu capul în jos. Nu se uita în nici o parte și căzuse într-o muțenie rău prevestitoare.

- Doamne, câte lume s-a strâns! exclamase una dintre fiice, când ieșiseră pe prispă.

Ea nici nu ridicase privirea.

Lumea se încolonase după familie, câte trei-patru și chiar mai mulți. Cei care nu veniseră, ieșeau în porți și șopteau:

- Dumnezeu să-l ierte!

Alții se adăugau pe parcurs. În piațeta din fața primăriei, avu loc primul popas și învățătorul ținu o cuvântare în versuri, făcând din Ghiță erou național. Constantinescu scrisese o dramă în versuri, în care Traian și Decebal se înfruntau direct și din care publicase un fragment într-o gazetă din Craiova. Era un om grav, conștient de poziția sa, de aceea îl prindeau de minune momentele de dificultate pentru sat. Notarul ținuse un fel de raport: ce făcuse și ce nu apucase să împlinească primarul Ghiță Niță din cauza morții premature, neașteptate. Și coloana își urmă înaintarea către biserică. Din trăsura, bocitoarele aruncară bani de metal de o parte și alta a drumului, plata pentru vămile văzduhului.

Filip și Gica Smeu veniseră împreună cu Anica și cu Marta, care își exprimase dorința să asiste; nu cunoștea obiceiurile populare. Se îmbrăcaseră sobru, însă nu în haine de doliu. Rudele mortului le prinseseră în piept fâșii de stambă neagră. Anica o ținea pe Marta de braț. Își vorbeau în șoaptă. În timpul slujbei din biserică, rămăseră afară. Anica o duse în cimitirul vechi, care se întindea imediat dincolo de poarta din spate a bisericii. Se aflau acolo patru sau cinci morminte, vechi, printre care unul al unei studente în medicină, care își pierduse mințile, se spunea, din pricina învățaturii. Restul mormintelor dispăruseră, făcându-se una cu pământul. Nici cruci nu mai erau, cimitirul devenind o livadă plăcută la privire, pe care creștea iarba deasă, grasă.

- E plin cu morminte pe dedesupt, explică Anica. Tot secolul XIX e acolo, jos.

Ele se plimbară printre cele câteva cruci, apoi coborâră coama dealului. Locul venea în pantă și

se întindea – fâșie lungă, acoperită cu iarbă care se cuvenea cosită de-acum – până jos, unde se înfrăța cu lanurile de porumb. Cimitirul nou era mai departe, pe un teren drept, care se mărginea cu râul.

– Ce pom falnic! exclamă Marta.

– E păr și în fiecare an e încărcat cu pere.

– S-au copt?

– Cred că da. e timpul, dar nu mânca! A crescut printre morminte și își trage seva din cine știe ce trup. Nimeni nu-l culege și prea puțini mănâncă din el, când trec pe aici.

– Eu am să mănânc, hotărî Marta.

Căută pe jos pere coapte, care se desprinseseră de pe ram. Culese câteva în palma stângă.

– Hai să stăm la umbră, propuse Anica.

– Hai! acceptă Marta. Ia o pară și mănânc-o, pe răspunderea mea. Cei care au fost îngropați, în această livadă, dacă într-adevăr aici a fost loc de îngropăciune, fiindcă mie nu îmi vine a crede, prea e neted terenul, deci aceia sunt de mult oale și ulcele. S-au contopit cu natura.

– Cu viermii.

– Anica, dar viermi și râme și gănganii se află pretutindeni, în pământ și pe pământ. Ar însemna să nu mâncăm nici pâine și să nu mâncăm deloc.

Tânăra fată refuză.

– Eu n-am mâncat niciodată pere de aici și n-aș putea.

– Sunt dulci.

– Îhâ.

– Și moi și zemoase.

– Îhâ.

– Mănânci?

– Ba! se alintă Anica.

– Anica, viața și moartea sunt tot atât de firești ca ziua și noaptea, să zicem, sunt toate evenimente în cursul nesfârșit al materiei. Poate că nu e momentul cel mai potrivit, însă am observat că un anume tânăr te-a urmărit astăzi cu privirea. Mă întreb dacă nu cumva stă și acum ascuns pe undeva și se uită la noi.

– Nu știu ce spui...

– Nu știi...

Marta tăcu intenționat. Tensiunea crescuse în sufletul Anicăi. Simțea că trebuie să vorbească și la un moment dat începu, timid:

– E o rudă de departe. Ionel Untaru. Era elev la o școală tehnică pentru avioane. S-a dus voluntar pe front. Aviator. A fost rănit, a stat prin spitale și acum e bine.

– Ce-a avut?

– Nu știu bine. Nu știu. E vindecat complet. Speră ca la toamnă să-și reia studiile.

– E bărbat plăcut.

– Crezi?

– Sunt sigură, pe cât de sigură sunt că nu te lasă indiferentă insistența lui.

– Marta!

– Suntem prietene bune, nu-i așa?

– Îți plac avioanele, tehnica... Uneori vine pe la noi și... îmi place să-l ascult. E atât de sigur pe el și puternic. Tu ești femeie, pe când eu nu sunt decât un copil.

– Ai dreptate. Sper că nu sunteți rude prea apropiate.

– Nu, chiar... nu. Nu de sânge, ci prin alianțe...

Marta râse cu poftă. Apoi se bătu cu mâna peste gură.

– Am luat-o razna, spuse. Simți cum e viața de puternică? Am venit la o înmormântare, dar puterea asta a vieții ne fură.

– Te-a sărutat acest... aviator?

– Da și nu.

Anica privi în pământ, jucându-se cu o păpădie. Își aminti bine. Când plecase la război, Ionel Untaru o sărutase. Ea stătea sub dudul din fundul grădinii, pe un țol și citea un roman de Balzac. Se așezase lângă ea. Îi povestise ca de obicei bizarerii tehnice, îi vorbise despre alte planete, despre posibilitatea ca omenirea să avanseze rapid dacă renunță la om-ucidere. „– Atunci de ce vrei să pleci pe front?“ îl întrebă. „– Pentru că cine merge pe front este primit gratuit la Politehnica bucureșteană.“ „– Îți pui viața în primejdie pentru atâta lucru?“ se mirase. „– Pentru viitorul meu. Am nevoie de studii și ai mei n-au cum să mă țină.“ „Ți-e teamă că nu mă mai întorc“ întrebă el și îi atinsese mâna, într-o doară. „Mi-e“, răspunse, nu știa de ce, deși îi era teamă, așa, pentru toți. Tatăl ei se întorsese cu un an înainte, rănit la picior. Au tăcut până când s-a lăsat înserarea și au strigat-o ai ei. L-a condus până la poartă și acolo el i-a întins mâna, spunându-i rămas bun. I-a dus-o la buze și i-a sărutat-o. Ea și-a tras-o, rușinată. Nimeni nu îi sărutase mâna până atunci și multă vreme i s-a părut că locul acela arde.

– Lasă, îți povestesc eu. Dar să știi că nu-i nimic. Ți se pare ție.

Curând, procesiunea a pornit. Unii copii n-au mai ocolit, ci au coborât de-a dreptul prin fâneață, amintindu-le, Anicăi și Martei, să se alipească mulțimii. Urcară dealul în fugă. În curtea bisericii mai erau câțiva oameni. Ajunseră cortegiul și rămaseră ultimele. Convoiul se mai opri la intrarea în cimitir, apoi la groapă.

Se umpluse cimitirul de lume. Se părea că satul tot se strânsese să își ia rămas bun de la un om de-al lor, ucis mișelește. Așa vorbi preotul, pe marginea gropii, impresionându-și asistența.

– Pentru că omului i-a fost dat să trăiască în pace cu nevasta și cu copiii săi, până la sfârșitul zilelor. Cine se opune căii acesteia va plăti și va arde în focul gheenei în vecii vecilor!

O anume foire a oamenilor îl făcu pe preot să ridice capul. Și cum stătea mai sus decât ceilalți, pe pământul ravăn, abia scos din adânc, văzu cum mulțimea se desface în două, făcând loc unor bărbați în uniformă militară.

– ... în focul gheenei în vecii vecilor! repetă, simțind că se pierde.

Veniseră soldații.

Popa Nicolae înghiți de câteva ori în sec, spuse repede câteva cuvinte de laudă despre mort și încheie mai repede decât se aștepta lumea. Apoi anunță că despre primar va vorbi învățătorul satului.

Învățătorul Constantinescu își scoase ochelarii și despături un ziar pe care îl ținea în mână.

– Dragilor, grăi, apoi își dresă glasul: hm, hm! Dragii mei, primarul Ghiță Niță n-a murit de moarte bună. Cineva, un om ori un grup de oameni, cineva, zic, i-a pus capăt zilelor, socotind că în felul acesta rezolvă o situație, întorcând-o în favoarea lui. Lucrul nu este deloc nou. Românii au avut dintotdeauna parte de vântură-lume. Cei mai buni dintre noi au pierit, însă jertfa lor n-a fost nicicând zadarnică, îndemnându-ne, pe noi, pe ceilalți, să fim vigilenți, să ne unim, să luptăm cu sabia ori cu mintea – pentru a răzbi. Părintele a vorbit frumos despre dispărut. Ghiță Niță a fost un adevărat cap al satului și nu îl vom uita. Vreau acum să vă citesc dintr-un articol al profesorului Nicolae Iorga, publicat în ziarul „Neamul Românesc“, acum patru ani și o lună. Cuvintele lui vă vor îmbărbăta, cred, mai mult decât aş putea face-o eu. Și ne vor învăța pe noi pe toți ce avem de făcut:

„Neam părăsit la răscrucea furtunilor care bat aici din veac în veac și vor bate totdeauna în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor. Copil al Romei pierdut în pustiul, veșnic înnoit, al barbarilor. Așa de puțini între așa de mulți. Cu frații la celălalt capăt al Europei și cu străini de noi în toate părțile. Apti pentru cea mai înaltă civilizație și siliți de a trăi de la o bejenie la alta.“

„Oricari alții s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas. Cu sabia în mână de strajă la toate zările, iar, când s-a frânt o clipă, ca să se lege din nou, tainic, oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre. Și, iată, suntem tot acasă.“

– Să rămânem acasă și să ne vedem cu mînșenie de treabă. Dumnezeu să-l ierte! încheie învățătorul.

Se lăsă un moment de tăcere. În timp ce adunarea se lăsa pătrunsă de înțelesul cuvintelor lui Iorga, de undeva, din spate, dintr-o margine a adunării, cineva începu să recite o poezie. Era Anica.

– „Au fost tăind un brad bătrân
Fiindcă făcea prea multă umbră.
Și-atuncea din pădurea sumbră
Se auzi un glas păgân:

‘O voi ce-n soare cald trăiți
Și ați răpus strămoșul nostru,
Să nu vă strice rostul vostru,
De ce sunteți așa grăbiți?’

În anii mulți cât el a fost,
De-a lungul ceasurilor grele,
Supt paza crăcilor rebele,
Mulți și-au aflat un adăpost.

Moșneagul stând pe culme drept
A fost la drum o călăuză
Și-n vremea aspră și hursuză
El cu furtunile-a dat piept.

Folos aduse cât fu viu,
Ci mort acuma când se duce,
Ce alta poate-a vă aduce,
Decât doar încă un sicriu?!’

– Nicolae Iorga, poezia „Brad bătrân“, spuse școlărește la urmă.

17

Toți se întorseseră către ea. O ascultaseră cu luare-aminte, așa cum se întâmplase mai înainte, în timp ce vorbise învățătorul satului. La sfârșit, Marta o luă de mână. Ea lăsă capul în jos și lacrimi repezi i se scurseră pe obraji. Se elibera. Recitase frumos, rar, tare, cu vocea ei ca un clopot, de adolescentă.

– Vedea-l-aș pe ucigaș zăcând așa cum zaci tu, acuma, omul meu! spuse aproape țipând, nevasta primarului, care tăcuse tot drumul. Așa să dea Dumnezeu! adăugă, de data aceasta cu glas potolit, închinându-se rar, ca într-un ritual, și uitându-se ținută către străini.

Fetele și rudele se porniră în plâns. Ea rămase o vreme dreaptă, până când preotul veni lângă ea și o întrebă ceva.

Comandantul așteptă până ce sicriul fu coborât în groapă și notarul Bușe lăsă și el să cadă un bulgăre de pământ peste cel cu care împărțise puterea în sat, apoi îi urmări privirea și îi făcu un semn. Notarul venise singur la înmormântare. Îi șopti învățătorului că e chemat și se apropie de soldați.

– Am ținut să fim prezenți și noi la doliul satului, zise Mihai. Acum vrei să ne conduci?

– Da, domnule, acceptă notarul și porniră în șir spre ieșire.

La un moment dat, comandantul încetini mersul. Se opri și se întoarse spre notar, arătând undeva spre dreapta. Notarul se uită și el

într-acolo. Gica, Anica și Marta erau cumva retrase și separate de ceilalți oameni. Trei femei, trei vârste, trei frumuseți, fiecare cu punctele ei forte. Una era calmă și retrasă în ea, cealaltă explozivă, cuceritoare, iar tânăra semăna cu o floare de crin, cu un lujer proaspăt sumețit din pământ.

Puțini observaseră momentul acesta.

– Frumoasă poezie, rosti comandantul.
Notarul tăcu, precaut. Dacă ar fi fost să vorbească despre istorie...
– Cine e fata?
– Anica Smeu. Taică-său e mare negustor, cu relații sus-puse la București, minți.
– Sus-puse?
– La guvern, marșă în continuare, ca să prevină altă nenorocire.
– Bine. Acum lasă-ne!
Soldații își urmară drumul, iar Constantin Bușe rămase pe alee. Se îndepărtaseră destul de locul înmormântării. Se uită la crucile din jur, socotind în gând ce avea de făcut. Se hotărî să-l avertizeze pe Filip. Se duse spre el.
– M-au chemat soldații... începu.
– Te presează cu prestațiile!
– Naiba să-i mai știe...
– Eu trebuie să plec și nu știu ce să fac, se destăinuie Filip. Am niște afaceri începute, care mă cheamă la București. Dar mi-e și frică să las familia singură...
– Nimeni nu-ți poate da un sfat.
– Știu. Gica mă îndeamnă să plec. Știe că am sânge iute și se gândește că – dacă rămân – mă iau la harță cu soldații.
– Știe ea ce știe! Îngăimă notarul, care începea să se convingă că nu e bine să se bage.
– Necazul e că eu nu știu cum e mai bine.
– De ce nu-i iei și pe ai tăi? Măcar pe Gica și pe fată. Pleacă o vreme cu ele din sat. Pe băieți îi lași în grija socrilor.
– Poate să le las pe la Craiova...
Învățătorul li se alătură și comunicarea dintre ei rămase la nivelul acesta nedeclarat.
Filip Smeu a plecat la București, luându-le pe femei cu el până la Craiova. Le încredințase celor două cumnate care locuiau în cartierul Lascăr Catargiu, de fapt tot la țară. Învinsese negustorul. Stabiliseră însă ca el să se sfătuiască, de cum ajungea în București, cu profesorul Constantin Dogaru. El le promisese că îl va convinge pe medic să-și ia concediu – august este luna vacanțelor – și să vină în sat, să le fie reazem.
Ele au rămas în Craiova, așteptând ca fiecare nouă zi să le aducă vestea întoarcerii profesorului. Gospodăria nu putea rămâne multă vreme pe mâini străine, în plină vară. Întâi s-a întors Gica, iar la câteva zile s-au trezit cu Anica și Marta în curte. Se ivise o ocazie și nu mai avuseseră răbdare. De fapt, în ajun primiseră o telegramă:
„Duminică sosesc în sat. Tinu.“
„Tinu“ îi spunea ea profesorului uneori, în intimitate. Telegrama sosise într-o miercuri. Și ele se grăbiseră spre Murgaș, atrase de puterea destinului.

EPILOG

La vreo lună după prima mea întâlnire cu autoarea manuscrisului intitulat IENS, i-am telefonat și am invitat-o să luăm prânzul în oraș, la un binecunoscut restaurant thailandez, la Hotel Royal. Anica Smeu mi-a lăsat aceeași impresie de femeie delicată, însă sigură pe ea. I-am lăudat romanul și am întrebat-o cât la sută era ficțiune. Mi-a zâmbit.

– Eu îi spun carte, pentru că nu este un roman. Absolut toate întâmplările sunt adevărate. Până și unele replici sunt reale, fiind înregistrate întocmai de memoria mea. La început am scris această carte sub formă de jurnal. Peste ani, m-am întâlnit cu Marta, ea mi-a povestit viața ei și am adunat cele două destine în paginile aceleiași cărți.

– Vă cred. Pe mine m-ați cucerit. Aveți unume un cititor. Dar nu-mi explic titlul. Ce înseamnă IENS sau Iens?

– Ați învățat la școală limba latină?

– Numai doi ani, la liceu...

– IENS, scris cu litere mari, este prescurtarea unui dicton. Mie îmi plăcea foarte mult limba latină și, elevă fiind, obișnuiam să rețin dictoane de tot felul, prin alăturarea primei litere a fiecărui cuvânt, pentru a memora mai ușor. IENS înseamnă: Infinitus est numerus stultorum, adică: Fără de sfârșit este numărul proștilor. Am ales acest titlu pentru a sugera unume mai adânc al întâmplărilor povestite, semn al zăderii noastre vane pe pământ.

Am rugat-o să-mi spună cum a ajuns în Thailanda.

– N-a fost deloc complicat, așa cum ar părea, mi-a mărturisit. Mai greu mi-a fost în această țară a mea adoptivă, Thailanda, care s-ar traduce prin Pământul oamenilor liberi. Viața pe acest petec de pământ am s-o povestesc într-o altă carte, pe care o voi scrie la unume. Am să v-o trimit și pe aceea, a promis fără ca eu să i-o cer.

În ziua aceea și în cursul unei alte întâlniri, din nou la ambasadă, a treia și ultima, am notat datele care fac obiectul acestui epilog.

Întâia oară, Anica Smeu s-a întors în țară după trei ani, în vara anului 1947, cu pașaport britanic, grație relațiilor apropiate pe care reușise să și le creeze în timp record la Ambasada Regatului Unit al Marii Britanii la Bangkok.

A revenit în toamna lui 1948 și a rămas câteva luni, plimbându-se între Murgăși, Craiova și București.

A urmat o perioadă lungă, în care n-a fost chip să-I revadă pe-ai săi. Părinții au avut de suferit. Tatăl fusese negustor. I s-a luat prăvălia din București, iar el a încercat o vreme să se integreze vieții la sat. La un moment dat, a adus trei meșteri tocmai de la Hunedoara și și-a făcut o căruță cu dichis, din lemn tare, gândindu-se să se apuce de cărușie. Un fel de negustorie pe roți. N-a apucat. Pământul la donat „de bună voie” întovărășirilor care se formaseră la începutul anilor '50 și care au fost precursorile catastrofelei Gospodării Agricole Colective Murgăși și și-a luat familia la București. Natalia Smeu s-a trezit deodată orășeancă și nu i-a picat rău. Băieții au făcut școala în bune condiții. Filip Smeu a început o nouă perioadă a vieții sale, aceea de vânzător în magazinele de stat. Și a revenit la starea de relativă bunăstare și de împlinire după vreo două decenii, spre bătrânețe. Ștefan a ajuns medic, iar Lelu numerous de istorie, care încearcă să obțină aprobările necesare pentru a face săpături sistematice. El crede că va descoperi urmele cetății antice, posibil tezaurul cavalerului templier, coșurile cu galbeni ale greului și în orice caz originile comunei. Satul, în prima sa fază, fusese ridicat la o aruncătură de băț, de cetate. Bani are. Mihai a lăsat prin testament o numerous sumă de bani pentru cercetări arheologice pe Dealul lui Moga.

Marta s-a căsătorit cu profesorul Constantin Dogaru, care a trăit 92 de ani. După război, au vrut să se așeze în Murgăși, însă a fost imposibil: ministrul de atunci al sănătății s-a deplasat personal la Murgăși și i-a convins că medicina și murgășenii vor avea de câștigat dacă ei vor unumer într-un

spital modern, în umerou. Marta s-a umerou pentru omorul săvârșit, a fost judecată și achitată, actul ei fiind, până la urmă socotit a fi fost în legitimă apărare, dar cazul a durat și a stat închisă aproape doi ani. A făcut și ea carieră universitară și i-a născut lui Dogaru doi băieți, care s-au făcut amândoi medici.

Pe la sfârșitul deceniului 7, Anica a revenit, de data aceasta cu pașaport românesc. De atunci, cât au trăit părinții, a călătorit în fiecare an în România. După aceea, i-a invitat la ea pe frații ei și nu s-a umerou. IENS este întrucâtva expresie a dorului de țară. Își dorește ca viitoarea încercare să aibă loc tot în Murgăși, în satul rămas cel dintâi miracol al vieții ei.

Atunci, la mijlocul lunii August 1944, ea și Mihai au mers întins cu motocicletă până la Balș, unde au cumpărat benzină la un preț incredibil de mare, cel puțin pentru ea, care nu avusese banii ei vreodată. Ajunși la Pitești, au abandonat motocicletă, după ce Mihai i-a scos numărul și alte însemne de el știute. Au mers pe jos, au dormit în Ștefăneștii de Argeș și au plecat în zori, tocmind o trăsură și așa, din sat în sat, au ajuns în Dobrogea. S-au angajat în podgoriile Murfatlarului, la un proprietar turc, au lucrat cot la cot cu țărani și târziu în toamnă turcul i-a urcat pe un pachebot până la Istanbul. Au tăiat spre Anatolia, unde au rămas câteva luni, apoi și-au continuat fuga spre Thailanda. Au trăit dintr-o simplă afacere de familie: pâine în țest și produse de panificație, ajungând repede să aprovizioneze Corpul Diplomatic. Din Turcia Anica a scris părinților cu regularitate, de două ori pe săptămână, pentru ca ei să nu se omoare cu firea. După ce s-a așezat în Bangkok, prin intermediul unui croitor de origine shick, a corespondat cu ai săi prin Singapore, vreme îndelungată, de teama de a nu fi reperată. Punea scrisoarea pentru România într-un alt plic, îl expedia la Singapore, ginerele croitorului acela o primea și o trimitea la rândul său mai departe.

Au învățat amândoi limba thai și și-au continuat studiile, păstrându-și businessul. Ea a absolvit facultatea de limba engleză, el arhitectura. Câteva ansambluri de clădiri fuseseră proiectate de Mihai and Sons Co. Ltd. Ei n-au avut copii. Înfiaseră doi copii thai, băiat și fată, care s-au dovedit oameni de valoare, băiatul îmbrățișând cariera tatălui, iar umerou a mamei.

Cum a trăit cu Mihai? Anica credea că nu ar fi putut avea o viață mai frumoasă, în alte circumstanțe. A fost fericită, dacă fericire înseamnă să simți în fiecare zi că ești iubit și respectat, că omul tău se străduiește să nu-ți lipsească nimic, iar calitățile native de luptător și le pune în slujba binelui, a frumosului.

Mihai fusese un răzvrătit, ea îl numea un „copil-mare“, care trebuia strunit, îndrumat. Polonez de origine, era de fel din nordul Moldovei. Anica recunoștea că-și pierduse capul după el, iar iubirea ei crescuse în lunile și în anii care au urmat, dublată de admirația pentru firea lui de luptător, fiindcă grație lui își făcuseră o situație de invidiat. Ea îi iertase fărădelegile aceluia timp, pe care el le motiva în fel și chip, deși era și el convins că și-ar fi meritat pedeapsa umerou. Pentru rătăcirea în care căzuse, încât ajunsese să practice cruzimea și să tolereze crima, se auto-pedepsise și nu se mai întorsese niciodată în țară. Avea o circumstanță atenuantă: el însuși nu făcuse nimic rău; poate că generase răul, îl tolerase, dar nu îl înfăptuise cu mâna lui.

Asta e tot. Altceva nu mai știu.

Eu nu am intervenit pe text în nici un fel. Deși destule situații par ireale, mă consolează precizarea Anicăi Smeu că „ umerous toate întâmplările sunt adevărate.“ Îi rog pe cititori să țină cont că IENS nu este un roman. Anica Smeu și ceilalți protagoniști nu sunt personaje, ci exact pe dos ca în piesa de teatru „Șapte personaje în căutarea unui autor“, sunt oameni în carne și oase care trăiesc umero de coșmar. Prologul și Epilogul cărții îmi aparțin și se vreau simple note lămuritoare. Rog să fie luate ca atare. Am convingerea că, peste ani, cartea aceasta va fi publicată fără anexe, sub semnătura adevăratului ei autor – Anica Smeu și cu titlul original – IENS sau Infinitus est umerous stultorum.

editie on-line www.cartesiarte.ro

Aceasta carte poate fi comandata la adresa :costylup@yahoo.com